

I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

6478/18.v.34

FIRIMITURI

EDITURA „CARTEA ROMĂNEASCĂ”, BUCUREȘTI

Inu. A. 39.629

255 218

I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

epurat

FIRIMITURI

59026

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”, BUCUREȘTI

2003—934.

1953

CONTROL 195

05808 11.11.10

BIBLIOTECĂ
LAȘITARĂ
BUCUREȘTI
COTA 60559

RC256/02

B.C.U. Bucuresti

C59026

GHIORGHITĂ AL ANGHELINII

Pictorului Ștefan Popescu.

Nu făgăduiți nici-odată ceva, decât după matură chibzuire. Cine făgăduiește cu ușurință, adesea fără voia lui, săvârșește un păcat. Cel ce vine să-ți ceară ceva e mânat, fie de-o mare nevoie, fie de-o vie dorință. Dumneata îi făgăduiești, într'o doară, ca să scapi; iar el își clădește pe vorba dumitale planuri, iluzii, a căroră risipire, în ceasul în care vede că nu te ții de cuvânt, îi poate pricinui adâncă durere.

Eu, care de multe ori am avut din pricina asta chinuitoare remușcări, mă vindecasem de acest cusur. Am făcut într'o zi jurământ să nu mai făgăduesc pripit;

dar, cu tot jurământul, în vara trecută am căzut iar în păcat.

Să vedeți.

Impreună cu doi buni prieteni, nedespărțiți tovarăși de pescuit, am fost spre sfârșitul lui Iunie la *lacul Ucigașului* dela cheile Bicazului. Ați fost vre-o dată pe acolo? Nu? Păcat. E unul din cele mai încântătoare din multele colțuri de rai ale țării noastre. Inchipuiți-vă, în munți, la o înălțime de 1.300 de metri, un lac de trei-patru ori mai mare decât parcul Carol, făcut prin prăbușirea unor stânci, care au închis valea unui isvor. De jur împrejurul lacului cu apa ca lacrima, munți îmbrăcați în brazi seculari și stânci uriașe de toate culorile curcubeului. Admirabil loc pentru o stațiune climaterică, și de iarnă și de vară.

La un ceas dela sosire, după ce ne-am

descărcat lucrurile din automobil și am orânduit unde o să mânem noaptea, am plecat la pescuit, fiecare în altă direcție, ca să nu ne stânjenim unii pe alții...

Cum mergeam așa, purtând geanta, undița și minciocul, la o cotitură mă întâlnesc cu un cioban, însoțit de un băiat ca de doisprezece ani.

— Sunt păstrăvi p'aici, mă vere?

— Sunt, dar nu p'aici, — mai încolo, — spre coada rece.

— Și unde e coada rece?

— Vă duc eu, — răspunde grăbit băiețușul și întinzând mâna: da-ți-mi mie minciocul, să-l port eu.

— Dar tu treabă n'ai?

— N'am; am dus niște brebinițe la stână și acum mă înapoiam spre casă.

Și întorcându-se spre cioban:

— Bădie, te rog, spune matale măicuții

să n'aibă grijă de mine, c'am rămas aici cu un boer, să-i ajut la pescuit.

Ii dau minciocul, mulțumit de această tovarășie dorită: e întotdeauna bine să fii întovărășit la pescuit de un băetan, care-ți poate fi de mare ajutor. Și mă duce la un loc bun de tot. Dela prima aruncătură a muștelor pe apă, prind un păstrăv sdravăn. Il aduc binișor spre minciocul pe care băiatul îl mânuește cu mare dibăcie.

Aflu din vorba lui: că-l chiamă Ghiorghiță al Anghelinii, că tat-su a murit în război, că el e al șaselea fecior și c'a făcut cinci clase de țară. Și pe măsură ce trece vremea, îmi dau seama ce minunat tovarăș mi-am căpătat. Cu câtă tragere de inimă și dibăcie mă slujește, sărăcuțul! De câteva ori s'a urcat, sprinten ca o veveriță, în brazi, ca să-mi des-

cațe muștele prinse în crăci, — și tot de atâtea ori a intrat până în brâu în apa rece ca ghiața, ca să poată prinde în mincioc păstrăvii pe care, din pricina stâncilor, nu-i puteam aduce la mal.

Când ne-am întors la prânz la casa pădurarului, mi-a cerut un briceag cu care a curățat păstrăvii, i-a învelit frumos în frunze de brusture; — a alergat la isvor să ne aducă apă proaspătă și-n loc să stea să mănânce merindele pe care i le întindeam, a cerut nevastii pădurarului o donicioară, cu care a alergat în pădure, să ne caute fragi.

Seara, fără să-l îndemne nimeni, a adus câteva brațe de lemne, a îngrijit de foc, ne-a tras tutulor cismele, le-a curățat și le-a așezat frumos în dosul cuptorului; — a întins o sfoară dela balama ușii până la fereastră, a spân-

zurat pe ea hainele; — și n'a plecat să se culce în fânul din podul grajdului decât după ce s'a încredințat că nu mai aveau nevoie de absolut nimic.

A doua zi, când se îngână ziua cu noaptea, tot el a venit să ne trezească, ciocănind cu sfială în geam.

* * *

...Și cum stă alături de mine, îl aud oftând.

— De ce oftezi, mă Ghiorghită?

El se trezește rușinat:

— Ce, oftai?

Râcâie cu bățul minciocului pământul dinaintea lui și fără să ridice ochii:

— Imi pare rău că automobilul nu e al matală...

— De ce?

— Mi-a spus șofeurul că domnul doctor și-l duce singur, n'are nevoie de ajutor... Să fi fost al matală, poate mă luai ajutor...

— Dar ce, tu ai vrea să te faci șofeur?

— Tiii! tare mi-ar fi drag... Matală n'ai automobil.

— N'am.

— Păcat!

— Zi, d'aia oftași?

— Păi...

Mă uit la el. Abià acum bag de seamă ce copil frumos e, cu ochii lui inteligenți, negri ca două picături de păcură. Sărăcuțul, cum ași vreà să-l ajut...

Nu știu cum sunteți dumneavoastră? Dar eu mă înebunesc dupe băețașii de seama asta, când nu mai sunt copii și nici nu sunt încă oameni; — mai ales flăcăiașii ăștia dela țară.

Băețașii dela oraș, de seama lui Gheorghiuță, sunt de obicei preà deștepți, preà isteți, prea știu multe... Știu eu? Discuțiile auzite în casa părinților, articolele citite prin ziare, unele filme de cinematograf, — lipsa contactului cu frumusețile naturii, otrava care plutește în atmosfera orașelor; — toate astea la un loc le prăpădesc frăgezimea sufletului. Flăcăiașii dela țară sunt negreșit mai puțin iscusiți, mai neînvățați, dar le rămâne parcă sufletul mai curat.

Eu, unul, vă mărturisesc că-mi place grozav să stau de vorbă cu ei. După o jumătate de ceas îmi simt sufletul primenit...

— Matale, eu zic, că trebuie să ai mulți prieteni care au automobil... Poate cunoști vre-unul, care să aibă nevoie de șofeur...

— Știu eu? Să vedem... poate...

La acest răspuns, care totuși nu cuprinde nici-o făgăduială, copilul ridică ochii, înfloriți de bucurie și de fericire.

— Mie nu mi-ar trebui leafă... Ași munci numai pe mâncare și pe îmbrăcăminte.

— Dar bine, tu ești prea mic, prea crud.

El răspunde ofensat:

— Sunt de doisprezece ani, merg pe treisprezece.

— Dar maică-ta ce zice? Te-ar lăsa?

— Maica?... Ei! de câte ori zice ea: „Cum n'ai și tu noroc, Măi Ghiorghită, ca Vasilică al lui Boian?“ E un băiat dela noi... n'a făcut decât trei clase... Și l'a luat un boer dela Brașov, întâi ca ajutor... Și acum e șofeur... Eu am învățat cinci clase și acum... stau așa... mă prostesc cu vitele la pășune...

E în vorba lui, în privirea lui, în toată înfățișarea lui, un fermecător amestec de gravitate și de drăgălășie...

Sărăcuțul, cum ași vreà să-l ajut...

Mă gândesc că deși n'am automobil personal, așezământul de care atâră are... L'ași luà cu mine la București și ași stăruì să fie primit ca ajutor de șofeur... De locuit ar locuì la mine... Lucrul îmi pare foarte ușor de realizat... Dorința mea de a-l ajutà îmi ascunde toate piedicile, toate obiecțiile; iar oftatul lui: „ce mare pomană ți-ai face matale cu mine!“ îmi înlătură orice rest de codire.

— Bine, măi Ghiorghiță, dacă e așa, te iau cu mine la București.

El îmi ia mâna, mi-o sărută și întreabă:

— Dumneavoastră când plecați?

— Mâine dimineață.

— Câte ceasuri sunt?

Mă uit la ceas:

— Opt și jumătate.

— Eu mă duc să spui maichii; — să mă'nbrac și să-mi iau cevà primeneli. Matale mă aștepți aici, că eu peste două ceasuri sunt îndărăt...

Uite așa m'am legat să aduc în București pe Gheorghită al Anghelinii din Bicz.

* * *

Nu se împliniseră două ceasuri, când s'a întors, gătit frumos, curat, cu pălărie nouă, cu cămășuța ca fuiorul, cu cojocel înflorat și cu ghetete noi, însoțit de mamă-sa: o femeie pe a căreia față ofilită se vedeau rămășițele unei frumuseți prăpădite. S'a oprit la câțiva pași de mine,

a îngânat mârâit: 'nă ziua" — și, după ce câtăva vreme m'a privit cercetător, căutând să deslușească din înfățișarea și din chipul meu cu ce fel de om aveà de-a face, a adăogat: „Săru'mâna“.

Zic:

— Va să zică, îl lași să ți-l iau la București?

Ea a stat nițel în cumpănă; dar Ghiorghiță a răspuns repede:

— Mă lasă; — dece să nu mă lase?

Zic:

— Nu te 'ntreb pe tine, o întreb pe mă-ta.

Femeea s'a șters cu colțul maramei la gură, pe urmă înaintând până lângă mine, mi-a luat mâna și dregându-și glasul:

— Il las, domnule, — dar să ai milă de el, că e crud.

Ghiorghiță nu-mi dă pas să răspund și zice:

— D'asta să n'ai mata grijă, măicuță, că eu știu ce fel de om e domnu.

— Dar de unde știi tu, mă? l'am întrebat eu.

El a clătinat din cap a om sigur de ce spune:

— Știu eu.

Am asigurat pe femei c'o să mă port cu el părintește, — i-am spus că în fiecare lună o să-i trimet prin poștă, de ocamdată câte trei-sute de lei. Ea s'a dat să-mi sărute mâna, pe urmă și-a cuprins copilul în brațe și sărutându-l, îl povățuiă să nu iasă din vorba mea și să mă slujească cu credință.

El îi ștergeà cevà de pe obraz:

— Lasă, măicuță, să vezi matale, când m'oi întoarce eu ca Vasilică al lui Boian.

După ce a plecat, mi-am adunat sculele de pescuit și am pornit cu Ghiorghită spre gazdă, unde mă așteptau tovarășii cu dejunul.

— Dar ce te-ai gătit așa, mă Ghiorghită? I'a întrebat doctorul.

Am răspuns eu în locul lui:

— Il iau cu mine la București.

Doctorul a ridicat sprincenile a mirare; iar Ghiorghită și-a așezat bocceluța pe prispă, a cerut nevastii pădurarului donicioara și a plecat fuga în pădure, să ne culeagă fragi.

Pe când mâncam, doctorul zice:

— Adevărat? Iei băiatul la București?

I-am explicat că mai demult aveam intenția să caut pentru automobilul așezământului un ajutor de șofeur și, fiindcă copilul îmi spusese că visul lui erà să

ajungă șofeur, m'am hotărît să-l iau pe el.

Șofeurul doctorului, care ne servea la masă, zice:

— D'aia mă întrebă el azi noapte dacă aveți și dumneavoastră automobil și ce fel de om sunteți. Mă întrebă: „Ce fel de om e boeru ăsta? O fi bătând rău, când îi greșește cineva ceva?“ Și când i-am spus că sunteți om bun, nu mai putea de bucurie.

— Nu știu dacă faci bine... a zis doctorul la o vreme.

— De ce?

— Știu eu?... poate că greșesc; dar eu în locul dumitale nu l'ași lua.

— De ce?

— Ca să nu priceapă șofeurul, doctorul îmi răspunse în franțuzește:

— Eu nu m'ași putea hotărî atât de

ușor să smulg un băețăș dela țară și să-l duc în București, mai ales ca să-l bag în corporația celor mai ticăloși oameni... Dar... în sfârșit... dacă ai hotărât așa... loc în automobil e... și pentru el și pentru bocceluța lui.

După câțavă vreme de tăcere, doctorul adăogă:

— Il iei cu dumneata în vilegiatura de două luni, de care ne vorbeai?

Această întrebare a doctorului a fost ca o ridicare de cortină, îndărătul căreia îmi apărù toată realitatea, pe care dorința mea de a ajuta pe Ghiorghiuță mi-o ascunsesese.

Și realitatea erà așa: ne găseam la sfârșitul lui Iunie. Peste trei zile șeful așezământului plecà în străinătate, de unde nu se întorceà decât pe la mijlocul lui Septembrie; eu deasemenea plecam

din București, pentru două luni, într'o stație climaterică. Șeful luase dispoziția ca, în ajunul plecării sale, automobilul, care aveà nevoie de reparații radicale, să fie băgat într'un atelier, de unde nu trebuia scos, decât în ajunul întoarcerii sale din străinătate...

Fără să vreau mă întorsei brusc spre direcția în care pierise Ghiorghită, ca pentru a-l strigă.

Dar de ce să-l strig. De ce?

Ca, după ce îi făgăduisem că-l iau, după ce alergase să se îmbrace, după ce își luase rămas bun dela maică-sa, acum să-i spui că nu-l mai iau? Căci erà lămurit că nu-l puteam lua. Cum și cui l'ași fi putut lăsa singur timp de două luni în București?

Din clipa aceea nimic din frumusețile raiului în care ne găseam n'a mai putut

pătrunde în mintea și în inima mea, frământate numai de căutarea chipului în care ași fi putut să-i spui că pregătirea și bucuria lui fuseseră zadarnice.

Doctorul m'a sfătuit într'un fel, cellalt prieten într'altul. Dar amândouă sfaturile mi-au părut absurde, ridicole. Niciunul nu putea, nici să explice, nici să scuzeze această bruscă revenire asupra hotărîrii mele. Ce erà de făcut? Vă jur că nu exagerez spunându-vă că mă găseam în starea unui bolnav, care-și mută perna dela un capăt al patului la altul, ca să se răcorească.

În vremea asta Ghiorghită s'a întors cu donicioara de fragi, — a mâncat în grabă și acum ajută pădurarului la afumatul păstrăviilor. Il auzeam:

— Bade Niculae, nu e așa? Pe urmă, după ce s'o afumà bine, să punem pe

foc un braț de urzici, că fumul de urzici vine de le dă un glanț: se fac ca de aur... Așà îi face Badea Sandu.

Acum e lângă șofeur. Se învârtesc împrejurul mașinii. Are în mâna stângă un notes mic, — în dreapta un plaivas. Intrebă pe șofeur cum se chiamă diferitele părți ale mașinii, — moaie plaivasul în gură și înseamnă în notes.

Imi face rău. Ca să nu-l mai văd, pe când tovarășii mei dorm, îmi iau undița și plec, spunându-i răstit să rămâie la afumătoare, că n'am nevoie de el...

* * *

Nimic n'am putut prinde; iar spre seară când mă 'ntorc, îl găsesc lucrând cu zor la împletitul hârzoabelor de cetină, în care vor fi puși păstrăvii afumați.

— Mă, dar dibaci ești, mă Ghiorghită,
— la toate te pricepi, — zice pădurarul,
parcă într'adins, ca să-mi râcăie mie i-
nima...

* * *

Abia târziu, spre ziuă, după lungi frământări și svârcoliri, mi s'a arătat chipul în care să-l vestesc că nu mai pleacă cu noi.

Când m'am trezit, erà pe prispă, —
ajută șofeurului la adunatul lucrurilor.

Geamul erà deschis, — mă puteà auzi.

Prefăcându-mă că nu-l văd, am zis
doctorului:

— Doctore, ce vis ciudat am visat azi-
noapte. Se făceà că mă întorceam dela
pescuit și ici, lângă capul podiștii îmi
iese înainte Maica Domnului, așa, cum e

zugrăvită în biserică: frumoasă, cu un cerc de lumină împrejurul capului. Nu-maidecât am cunoscut-o și mi-am scos șapca din cap...

Nu vedeam pe Ghiorghită, dar îl simțeam cum ascultă:

— Maica Domnului a făcut un pas spre mine și m'a întrebat — „Vrei să iei pe Ghiorghită cu dumneata?“ Zic:— „Da“. Ea mi-a răspuns, clătinând din cap: — „Să nu-l iei că moare pe drum“. Am rămas încremenit. Zic: — „Va să zică să nu-l iau niciodată?“ — „Ba da“, — mi-a răspuns Maica Domnului, — „Altă dată poți să-l iei, dar acum nu, că moare pe drum“... Și a pierit, iar eu m'am deșteptat...

Băiatul a ciocănit în ușă.

— Intră! am strigat și dând cu ochii de el zic:

— Mă Ghiorghiță, știi ce vis ciudat am visat azi noapte?

El răspunde cu un glas obosit:

— Am auzit...

Pe urmă, după ce își mușcă degetul arătător dela mâna stângă:

— Și zici matale c'avea cerc de lumină împrejurul capului?

— Da, întocmai cum e zugrăvită în biserică.

— Dar nu e așa? a spus că altă dată poți să mă iei.

— Da, — i-am răspuns, — altădată te iau neapărat.

Am scos câteva parale, — i le-am pus în mână și l'am sărutat pe frunte.

Băiatul s'a uitat la bani, — s'a uitat de jur împrejur, și-a mușcat buza de sus, — și-a mușcat buza de jos și pe semne făcându-și socoteala că n'ar fi

putut asistă cu destulă liniște la plecarea automobilului:

— Eu mă duc, că plânge maica degeaba după mine...

...Și m'ai fi așteptând și acuma, Ghiorghită al Anghelinii.

I-a SCRISOARE
LUI MIHAIL SADOVEANU

*Mult iubite și prea cinstite cucoane
Mihai,*

Am cetit și foarte mult mi-a plăcut bucata dumitale *Vrăjitorul de Șerpi*, publicată în „Adevărul Literar“ de anul nou. Mi-a pricinuit încă tot atâta bucurie constatarea că nu ai uitat făgăduiala de a mă întovărăși vara viitoare la pescuit de păstrăvi cu undița, pe minunata Vale a Vișăului.

Gândindu-mă însă că acum te-ai băgat în politică și că s'ar putea adevărul s'ovni întrării dumitale și în minister, m'am simțit cuprins de dureroasa teamă că nu te vei putea ține de această făgăduială.

Ziceam în sinea mea: Timpul unui ministru e măsurat, cântărit, socotit ceas cu ceas.

Sutele de nevoi ale departamentului, miile de intervenții, sutimile de mii de solicitări de tot felul îl strivesc, sărmanul, încât nu-i dau pas nici să răsufle, necum să umble la pescuit. Și apoi să-ți rânduiești de cu seara cu mare grijă sculele, să te scoli și să pleci cu noaptea 'n cap, să umbli ceasuri întregi pe marginea pâraielor de cristal fluid, să auzi în clocotirea apei peste bolovani aici râsetele unui cârd de copii, dincoace coruri de fete, dincolo sfatul șoptit al unor unchieși, — să ți se taie răsuflarea când simți în mână țăcănitul păstrăvului, — să înflorești de-o bucurie de copil când îl smulgi din apă, strălucitor și auriu, astea sunt fleacuri care se potrivesc cu

meseria de simplu scriitor, dar care nu cadrează deloc cu seriozitatea și gravitatea preocupărilor unui om politic, a căruia minte este fără încetare chinuită de grija binelui obștesc.

Așa mă gândeam deunăzi intrând la băile Eforiei și mă 'ntrebam cu ciudă: la ce s'o fi băgat în politică prietenul meu Sadoveanu, la ce? L'am pierdut! Pe viitor nu mă va mai putea întovărăși la Snagov. Nu voi mai aveà prilej să-i spui, cum îi spuneam odinioară, imitând graiul unuia din personajele sale: — „Gustă mata, iubite și prea cinstite, cucoane Mihăiță, din acest borș de pasăre, înadins pregătit pentru mata de Raluca lui Gheorghe Nucuță din Dobroșăști; și de vei spune c'ai mâncat cândvâ așa bunătate, eu voiu zice că mata șuguești, numai spre a mă năcăji pi mine“.

La ce s'o fi băgat în politică, la ce? Dar acolo, la băile Eforiei, mi se pare c'am aflat răspuns la această întrebare, căci iată ce mi s'a întâmplat.

Pe când mă îmbrăcam în cabină, aud mare ropot, alergături spre intrare și zece glasuri deodată:

- Sărut mâna, coane Ionică!
- Să trăiți, coane Ionică!
- Bine ați venit, coane Ionică!
- La mulți ani, coane Ionică!
- Cu respect, coane Ionică!

Dau colțul perdelei la o parte și mă uit. Eră bunul meu prietin, I. R. Doișescu, iar împrejurul lui: patronul băilor, bărbierul și calfa lui, câte și trei băeșii, amândoi pedicurii și câte și cinci maseurii. Toți se ploconeau până la pământ și care-mai-de-care se îndesă să-l servească: unul să-i ia pălăria, altul bas-

tonul, altul blana, altul să-i scoată șoșonii.

Maseurul Manole a scos repede din dulap un cearceaf nou-nouț și-a fugit să-l aștearnă pe banca din camera de abur uscat, — Ilie a alergat să pue la capul băncii un hârdăiaș de apă rece, — Panait a venit sburând cu o pereche de papuci neumblați.

Ce va să zică, domnule, popularitatea și notorietatea, mi-am zis eu. Iacă eu, de aproape doi ani viu regulat, de două ori pe săptămână la băile astea, și când viu, nu se dă nimeni în vânt ca să mă servească. Cearceaf pe bancă nimeni nu-mi așterne, hârdăiaș de apă rece îmi iau singur; iar papuci... totdeauna am parte de-ai mai hărtăniți. Și să nu zici că sunt sgârcit la bacșiș. Dau maseurului tre-zeci de lei, băiașului care mă șterge cu cear-

ceaful zece lei,—și mai dau regulat încă zece lei lui Niculae, cu toate că nu face absolut niciun alt serviciu, decât că-mi ia biletul și-l înfige într'un cui. Ei!... dar eu nu sunt om politic, — eu nu vorbesc la întruniri publice, — eu nu țin discursuri la discuția mesajului și a bugetului, — eu nu mă urc în fiecare zi la tribună să pui întrebări, să anunț sau să dezvolt interpelări, — numele și portretul meu nu apar în fiecare zi la gazetă... Eu sunt... ce sunt?...

— Domnule Segal, domnule Segal! — aud strigând în urma mea și simt că mă atinge cineva pe spate. Mă întorc: Niculae îmi întinde o batistă:

— Domnule Segal, v'a picat batista.

Vasăzică pentru acest Niculae, căruia de aproape doi ani îi dau regulat, de două ori pe săptămână, câte zece lei, fi-

indcă-mi ia biletul și-l înfige într'un cui— și desigur pentru întreg personalul, eu sunt domnul Segal!!

Ah! ticăloasă obscuritate! A! acum mi se pare că înțeleg pe prietenul meu Sadoveanu și-i dau dreptate. Da, vreă să scape de obscuritate, vreă să simtă și el bucuria de a fi cunoscut, iubit, popular. Bine face! bine a făcut de-a intrat în politică — ași face-o și eu, dar vai! e preă târziu, sunt preă bătrân!...

Auzi dumneata: domnul Segal! Ptiu! ca să nu-i zic mai rău.

Cu dragoste și cu frăție, iubite și prea cinstate, cucoane Mihăiță.

II-a SCRISOARE
LUI MIHAIL SADOVEANU

Dragul meu,

Făgăduiește-mi că nu vei râde de mine, după terminarea cetirii acestei scrisori... Mi s'a întâmplat eri ceva absurd; pe care parcă mă și jenez să ți-l povestesc...

Ascultă:

Eri dimineață, amenințat de un început de migrenă, am închis cartea pe care o citeam și am pornit spre parcul Carol. Aproape de parc întâlnesc un găligan de țigan, ca de 17—18 ani, ducând într'o colivie, care ar fi fost îngustă și pentru un sticlete, o pupăză. Biata pasăre

stă ghemuită pe fundul coliviei, ne mai îndrăznind să se ridice în sus, spre grația de care desigur, de atâtea ori până atunci, își plesnise capul. Revoltat l'am oprit:

— Ce faci cu pasărea asta?

— O vânz.

— Cât ceri pe ea?

— Patru poli.

— Cine o să ți-o cumpere, mă nero-dule? Ce să facă cu ea? Ai mai văzut tu, de când ești, pupăză ținută în colivie? De unde ai luat-o?

— Dintr'o scorbură de salcie, dela noi din Jilava, — stă pe ouă.

Mă uitam la el. Rânjea prosteste, gogeami-te găliganul, cu o frunte de un deget, cu sprincene groase și îmbinate, sub care scânteiau ochii lui de idiot. Din tipuri de astea se recrutau desigur gia-

lații de odinioară și se recrutează astăzi hengerii...

I-am dat cincizeci de lei... Cu grijă și cu greutate am scos din colivie pasărea, care se sbăteà cu pupila dilatată de spaimă; — i-am netezit frumos penele mângâind-o; — îi simțeam în palmă svâcniturile inimii și, săltând-o în sus, i-am dat drumul. Stângace și greoaie a sburat până pe acoperișul unui pavilion dintr'o grădină din apropiere. Acolo s'a oprit, s'a scuturat bine potrivindu-și penele; câtăvâ vreme și-a întors capul în toate părțile, căutându-și parcă drumul; pe urmă întorcându-se cu fața spre soare și-a sbârlit fulgii, și și-a lăsat capul pe piept într'o atitudine de odihnă... iar eu mi-am văzut de drum, felicitându-mă c'am făcut o faptă bună...

Nu știu dacă dumitale ți-e dragă pa-

sărea asta... Mie mi-e nespus de dragă, pentru toată năvala de reînviere a firei, pentru toată încântătoarea splendoare a primăverii, legate de strigătul ei: „upupup! upupup! upupup!“

Ajuns în parc, cum stam pe-o bancă, îmi răsăreau în minte cu o uimitoare limpezime atâtea clipe de fericire trăite odinioară... Revedeam mirarea, extazul meu, când, ca copil, am văzut întâia oară, umblând grațios pe pajiștea grădinei noastre, minunea asta vie, care-și înfloreà din când în când creasta; simțeam încremenirea mea de atuncea, când, nu numai am auzit-o, dar am și văzut-o cum, întinzând gâtul strigase: „upupup! upupup! upupup!“...

Mă vedeam mai târziu retrăind acele clipe, cu prilejul uimirei ce prima ei vedere a pricinuit copiilor mei... La Târ-

goviște, într'o dimineață de April, stam împreună cu fiul meu, care n'avea încă patru ani, într'un tufiș de brazi... Citeam când mă simt tras de mânecă. Mă întorc: cu un arătător dus la buze, cu altul întins spre peluză, cu ochi aprinși de uimire, copilul îmi arată printre ramurile tufișului minunea... E ea! la câțivă pași... nu ne vede... umblă grațios, privind cu grijă în toate direcțiile și ascultând, parcă ar căuta ceva... Brusc se oprește, înfige ciocul în pământul peluzei, îl afundă adânc, mai adânc, — acum cu opintiri și svâcniri repetate și-l smulge treptat-treptat afară, — îl scoate de tot, purtând în vârf o rămă, care se svârcolește, biciuindu-i ochii... Ea-și scutură capul și repede o înghite; apoi deschizându-și evantaiul din creștet, trimete puilor, care o așteaptă îngrijorați în scorbura

sălciei din vale, înștiințarea liniștitoare:
„upupup! upupup! upupup!“

Și iarăși, umblând grațios, privind în toate direcțiile, ascultând din toate părțile, caută... Cum știe ea unde să se oprească? Aude ea râma mișcându-se sub pământ, sau are un alt simț, care i-o semnalează? De cinci-șase ori se oprește și niciodată nu dă greș, și după fiecare izbândă, sbârlindu-și creasta strigă triumfătoare: „upupup! upupup! upupup!“

Felicitându-mă acum de fapta bună ce săvârșisem, mă gândeam: oare o știi ea să se 'ntoarcă la cuib? Și singur îmi răspundeam: Cum să nu știe? Ce e până la Jilava? O palmă de loc. Ce înseamnă asta pentru o pasăre călătoare, care peste mări și peste țări, străbătând mii de kilometri, știe să se întoarcă peste un an, în locul în care a trăit anul trecut?...

Așa cugetam, întorcându-mă spre casă. În dreptul grădinei unde lăsasem pasărea, m'am oprit. În apropierea chioșcului, stând pe o bancă, o bonă mângăia un copil, care plângea cu amar. Jos pe pietriș, într'o risipire de fulgi, zăcea pasărea însângerată... Bona care mă văzuse când îi dasem drumul, îmi dă lămuriri. Acum câteva clipe o pisică, cățărându-se și strecurându-se hoțește, se aruncase asupra bieteii păsări adormite și o sfâșiasse în văzul ei. Totul se petrecuse ca o fulgerare. Apoi, înfricoșată de strigătele ei și de țipetele copilului, o lăsase acolo, unde după câteva sbătăi zăcea moartă...

Sfâșierea unei păsări de o pisică e o întâmplare banală, dar petrecută acum, după felicitările ce până atunci îmi adresam că o scăpasem, mi s'a părut fapta săvârșită cu voință și cu precugetare de

un suflet ticălos. Atât am fost de încredințat că erà așa, încât eu, care mă socotesc om normal, care niciodată, până la vârsta în care mă găsesc, n'am avut nici vedenii, nici năluciri ale auzului, am avut în clipa aceea o asemenea nălucire: am auzit deslușit îndărătul meu un răsdrăcesc... M'am întors brusc, — nu erà nimeni.

Nu râde de mine.

III-a SCRISOARE
LUI MIHAIL SADOVEANU

Fratele meu,

Mi s'a întâmplat un lucru dureros pe care țiiu să ți-l împărtășesc și să ți-l împărtășesc în vileag.

Îți aduci aminte că ți-am vorbit cu multă aprindere despre o carte, a căreia citire mi-a pricinuit o desfătare și o mulțumire, ce nu mai gustasem dela citirea *Amintirilor entomologice* ale lui Fabre. Erà cartea lui Charles Buthod, intitulată *La pêche au lancer*.

Îți spuneam cum claritatea stilului, mulțimea sfaturilor și a învățămintelor neprețuite, date frățește, frumusețea și hazul anecdotelor și episoadelor din viața de pescar a autorului, povestite cu o

vervă scânteietoare, mă fermecaseră într'atât, încât n'am putut birui ispita de a-i scrie, spre a-l pofti să vie în țara noastră, la vară, pentru câteva zile.

Hotărîrea mea de a-i scrie a pornit nu numai din gândul plăcerii ce eram sigur că mi-ar fi procurat tovărășia unui pescar desăvârșit și a unui om spiritual ca dânsul, ci și din alte considerațiuni.

Imi ziceam: Dușmani ai țării noastre, din motive pe cât de bine cunoscute lor, pe atât de puțin înțelese de mintea mea, duc prin presa străină, împotriva noastră o neîntreruptă campanie de ponegrire. Suntem înfățișați lumii ca niște sălbatici asupritori, în mijlocul cărora cei de altă nație duc o viață de martiri, căreia de-o mie de ori ar fi preferabilă moartea. Pentru constatarea iadului în care sunt osândiți să trăiască, martirii aduc reprezen-

tanți ai culturii apusene, care după ce vor fi văzut chinurile în care se svârcolesc, să meargă să le trâmbițeze și să le pună capăt, stârnind împotriva noastră indignarea lumii civilizate.

Adânca, să nu zic indignare, dar mahnire ce simt față cu asemenea fapte, când știu bunătatea, îngăduința, ospitalitatea nemai pomenită a neamului nostru, mă îndemnă să reacționez, fără violență, pentru că nu e în firea mea să fiu violent, contra acestor proceduri. Și m'am gândit: Ce folositor ar fi ca un om bun, înțelept, drept și spiritual, cum răsărea din cartea lui că e Charles Buthod, să fie adus în țara noastră! Ce admirabilă propagandă de risipire a atmosferei vrășmașe, ce ni se creiază de dușmani, ar putea face un scriitor, cu atât talent, atâta spirit și atâta curățenie sufletească.

Imi propusesem, — par'că ți-am spus-o, — ca, dacă ar primì să vie, să te rog să-l întovărășești împreună cu mine, în călătoria ce plănuisem, din delta Dunării până la pâraiele de cristal fluid ale munților noștri.

Prezența dumitale, scriitorul a căruia bunătate, a căruia dragoste de dreptate, grijă și compătimire de soarta celor necăjiți și năpăstuiți răsar din tot ce ai scris, o doream ca o garanție pentru toți, că Charles Buthod nu va fi fost îndoc-trinat, că nu se va fi înlăturat din câmpul privirii sale nimic din soarta celor deplânși de dușmanii noștri...

Și i-am scris o scrisoare lungă, prin care-i mulțumeam pentru nemăsurata plăcere ce-mi pricinuisse citirea cărții sale; — și mi-o sfârșeam așa:

...,Imi închipuesc ce isvor de mulțu-

mire trebuie să fie o partidă de pescuit în tovărășia unui desăvârșit pescar ca dumneata. Dar poate cinevâ îndrăsnî să spere, când se găsește la celalt capăt al lumii? Totuși dacă răgazul dumitale ți-ar îngădui-o, îți pot garantă una din acele bune primiri, pe care noi niciodată nu le-am refuzat cetățenilor patriei dumitale, care ne e scumpă tot atât cât patria noastră. Avem în România minunate râuri de munte, în care se găsesc frumoși păstrăvi și lipani; iar într'unele din ele, ca admirabila noastră Bistrița, se pot pescui lostrițe care uneori ating și chiar trec de 12 kilograme“...

I-am trimes scrisoarea și așteptam cu nerăbdare răspunsul, făcându-mi pentru cazul în care mi-ar fi răspuns că vine, itinerariul călătoriei noastre...

Ce încântătoare priveliști, ce colțuri de

rai, ce murmure de isvoare ca lacrima îmi evocă mintea, cu prilejul făuririi acestui plan! Ce inexprimabile prin cuvinte ceasuri, de petrecut în tovărășia lui și a dumitale așteptam cu siguranța că le voiu trăi... Sufletului nostru îi trebuiesc asemenea planuri, cum trebuiesc unei plante agățătoare puncte de sprijin, fără de care se năruie...

I-am scris și așteptam răspunsul...

Eri mi-a sosit scrisoarea înapoi, nedeschisă. Ea poartă, scrisă de o mână tremurătoare însemnarea: „Le colonel Bastien (Charles Buthod) est décédé le 11 Fevrier“.

Scrisoarea mea poartă data 12 Februa-rie. În ziua în care i-o scriam, el își dà sufletul...

Ce pot să-ți mai spun?...

Cu frățească iubire.

SCRISOARE
CĂTRE D. D. PĂTRĂȘCANU

Prea iubite, frate Patrașcanu,

— „Cine s’o fi gândit la mine cu atâta insistență?“ trebuie să te fi întrebat dumneata eri dimineață, după al zecilea sughiț; dar n’ai ghicit. Află că eu eram acela — și să vezi de ce.

Eri, precum știi, a fost ziua memorabilă, când guvernul a vestit în parlament că „sora noastră Italia“ a recunoscut valabilitatea reîntoarcerii Basarabiei „la sânul patriei mame“. Din această cauză telefonul meu, dela 8 dimineața până la 2 după amiază, nu s’a odihnit nici o clipă. Peste o sută, — și zic o sută, pentru că ți s’ar părea că exagerez, dacă

ți-aș spune numărul real, — peste o sută de doamne m'au chemat, ca să mă roage stăruitor, să le rezerv locuri într'una din lojile Camerei.

— Foarte bine și foarte îmbucurător!
— ar zice cinevâ, — „asta dovedește viul interes, ce sexul frumos a început să-l poarte evenimentelor politice importante“.

Dumneata însă, știi bine că nu vei zice așa, — mai ales după ce vei fi aflat că toate cererile erau însoțite de recomandația: „în loja președintelui, dacă se poate, sau în orice caz un loc în față“.

— „Foarte firesc“, — ar zice cinevâ, care nu cunoaște dispoziția locurilor din loji, — „gestul, privirea, atitudinea fiind elemente esențiale ale artei oratorice, vroiau doamnele nu numai să audă, dar să și vadă pe oratori“.

Dumneata însă, care știi că locurile din

loji sunt dispuse în amfiteatru și că cei din fund pot vedea tot atât cât cei din față, nu vei zice tot așa, — mai ales după ce vei afla că toate cererile se terminau cu exprimarea grijei:... „n’ăși vrea să patca de rîndul trecut, la deschiderea Camerei: eu să stau *perșată* în banca patra și altele să mă *nargheze* din banca întâia“.

Înțelegi acum de ce te-am pomenit într’una? După fiecare conversație, agățând receptorul la loc, strigam: — Ah! unde e Patrașcanu! Ce admirabil material pentru humorul lui. Ah! de ce nu e aici Patrașcanu?!

După a zecea exclamație, cineva din casă zice:

— Chiamă-l!

Minunată idee! și am vrut să te chem; dar n’am putut. Se băteau doamnele pe

numărul meu de telefon. Negreșit „se băteau“ e exagerat, pentru că telefonau din locuri deosebite; dar se certau. Interpelat din două direcții deodată, le-am auzit cum se apostrofau: — „Halo! șase nouăzeci și unu? Halo? șase nouăzeci și unu? — Vă rog închideți telefonul; mi s'a dat mie întâi. Halo! șase nouăzeci și unu? — Ba închide-l dumneata. — N'auziți că mi s'a dat mie întâi? — Cu ce dovedești dumneata că ți s'a dat dumitale întâi? Halo! șase nouăzeci și unu!!“

Pentru a nouăzeci și una oară am exclamat:

— Ah! unde e Patrașcanu?!

...Și mi-am adus aminte că te-am mai chemat eu odată așa cu gândul... Sunt mai bine de zece ani de atunci... O întâmplare reală îmi sugerase ideea unei schițe; și după câteva încercări nereușite,

mărturisindu-mi că pentru a o putea scrie, ar fi trebuit să fiu înzestrat cu humorul dumitale, am vârît caetul în fundul unui sertar, strigând:

— Ah! unde e Patrașcanu!

Iar adineauri, răscolind sertarele, am dat peste planul schiței, pe care, dacă vrei, scrie-o dumneata. Serios. Ți-l dau cu dragă inimă și fără nici o pretenție de paternitate. Eu, fără humorul dumitale, tot n'am ce face cu el. Iată-l:

Titlu: *Automobilul județului*. Acțiunea se petrece într'un oraș de provincie, capitală de județ, în anul 1915. Anul nu este indiferent. E în vremea când pe toate fronturile, mureau în fiecare zi mii de voinici în floarea vârstei, — când alte mii rămâneau schilodiți pentru tot restul vieții, — când bătrâni, femei, copii erau duși

în iobăgie, sau chinuiți cu cruzime, — când drumuri, poduri, căi ferate, vapoare, catedrale, opere de artă, sate și orașe erau firimițite cu tunurile, — când milioane de oameni, aparținând neamurilor ce se pretind că stau în fruntea omenirii, se urmăreau pe pământ și sub pământ, pe ape și sub ape și prin văzduh, ca să se nimicească...

Aici trebuiesc câteva fraze prin care să se releveze admirabila organizare a firii omenești, arătând ce primejdie ar fi dacă durerile altora ar pătrunde cu înlesnire în sufletul nostru, — dacă nenorociri ce se întâmplă altora ne-ar putea împiedica să auzim deslușit apelul unor nevoi, care cer o imediată satisfacere, fără de care existența ne-ar fi primejduită. Trebuie deci insistat asupra deplinei justificări a doamnei Frosa Dumi-

trescu, în sufletul căreia nu pătrundeà nimic din urgiile războiului, preocupată fiind de grija nenorocirei ce se abătuse asupra dumneaei, nenorocire care trebuià neapărat, imediat și cu orice preț să înceteze.

Ce nenorocire?

Erau patru luni de zile decând, cel puțin de două ori pe săptămână Marioara Ionescu, soția oficiantului principal dela poșta locală, o sfidà și o înveninà plimbându-se cu bărbatu-său și cu prefectul în automobilul județului!!

Marioara Ionescu, fata lui Marin mălăerul!! De câtevă ori prefectul îi dusesese și la București!!! Iar ea, soția ajutorului de primar, se rugà de bărbatu-său de mai bine de un an, să ceară automobilul ca să meargă până la băile Pucioasa și nu i se dà!... nu i se dà!!

Aici trebuesc descriși: și doamna Frosa Dumitrescu, lungă, ascuțită, uscată, tăioasă, cu o accentuată proeminență a gurei, care făcuse pe Marioara Ionescu, să spue că are „un profil de știucă“, — și domnul Tăsică, soțul doamnei, fost comerciant, acum mare proprietar și ajutor de primar, placid, greoi, cu capul enorm, care-i câștigase porecla de *elefantul*. Viața de adevărat martir de toți cunoscută, ce-i făcèa nevastă-sa, acum și mai înveninată de chestia automobilului, făcuse pe un glumeț să-i mai scornească o poreclă: „*dom Tăsică patrușunu*“, prescurtare dela mucenicul al patruzecișiuulea. Și e drept că bietul creștin se luase de gânduri, îi veneà să-și ia lumea 'n cap, sub tratamentul pe care i-l aplicà soția. Cu o regularitate și o precizie vrednice de toată admirația, după o zi de

muțenie hermetică, în care toate întrebările lui rămâneau fără răspuns, urmà o zi de locacitate torențială, catastrofală, care nu-i îngăduià nici măcar replica unei monosilabe.

Concluzia țacănitului înnebunitor, început dis de dimineață și continuat fără întrerupere până după miezul nopții, în care se amestecau blestemele la adresa prefectului și a „fetii mălăierului“, cu apostrofele de nătâng, nătăntol, sdreanță (ca să nu cităm decât pe cele eufemice), la adresa domnului ajutor de primar, căruia toți îi luaseră înaintea, pe care toți îl călcau în picioare, — concluzia erà că până a doua zi trebuià neapărat să capete automobilul.

Incercase bietul om, îl ceruse prefectului în câteva rânduri; și poate că prefectul i l'ar fi dat; dar intervenția Ma-

rioarei Ionescu: — „Gogule! să mă vezi moartă dacă i l-oi da!“ îl făcea să răspundă solicitărilor domnului Tăsică, în mod evasiv: — „Da... da... să vedem..., într'o zi... mai vorbim noi“...

Bietul domnul Tăsică! Ajunsesese că în zilele în care întâlneà pe prefect în automobil cu familia Ionescu, se întorceà acasă cu inima p'atâtica, de teama ca nu cumvâ să fi trecut automobilul pe strada lui. De cum deschideà portița înțelegeà că trecuse: se cunoștea de pe ecourile furtunei ce se deslănțuia în fund la bucătărie; iar când deschideà ușa antreului, cucoana Frosa îl întâmpinà cu înștiințarea tăioasă:

— Degeaba ai venit la masă. Azi n'am gătit nimic. La birt!

* * *

Chestia s'a agravat, — a luat o turnură politică. Somat de cucoana Frosa, soțul refuzase vărsarea coteizației anuale în casa partidului... Alarmat, senatorul Vasilescu, șeful politicei locale, a intervenit:

— Ia /ascultă, Gogule, a ajuns o comedie chestia asta. Dă-i automobilul într'o zi, să isprăvim cu drăcia asta.

Față cu această intervenție, prefectul n'a mai avut ce face: întâlnind pe domnul Tăsică l'a luat de braț cu afabilitate:

— Nene Tăsică, în câte avem azi? In zece... Duminică e în 12, Duminica viitoare 19... Anunță pe cucoana Frosa că Duminică 19 Iulie aveți automobilul la dispoziție pentru toată ziua... Puteți să vă duceți până la Sinaia.

A! ce enorm pietroiu s'a ridicat de pe inima omului! In sbor a ajuns acasă.

Aici trebuie cu meșteșug descrisă bucuria cucoanei Frosii, care știe că drumul spre Sinaia trece prin Pucioasa, unde familia Ionescu e dusă de câtăvâ vreme și unde va rămâne până la sfârșitul luni. Amănunțit trebuiesc descrise pregătirile de călătorie: macferlanul comandat la mama Rebeca, pălăria cu voal; șapca și ochelarii de automobil pentru domnul Tăsică; și trebuie reprodus un fragment din scrisoarea, trimisă cu trei zile înaintea plecării, unei prietene dela Pucioasa, prin care i se vestește trecerea în ziua de 19 spre Sinaia...

Și nu trebuie uitată nici nerăbdarea, cu care în seara zilei de optsprezece, din sfert de ceas în sfert de ceas, trimet servitoarea să se informeze dacă domnul prefect s'a întors dela Pucioasa unde e dus, — și marea ușurare amestecată cu

bucurie ce simt la primirea unui bilețel trimis de însuși prefectul, care-i vestește că s'a întors și că la 6 dimineața automobilul va fi la poarta lor...

La 6 fără câtevà minute prefectul deschide fereastra și recomandă șoferului să se grăbească, adăogându-i: — „Ne-am înțeles: la kilometrul 86“.

Ce-or fi însemnând cuvintele astea el știe și desigur și șofeurul...

* * *

E aproape o oră de când automobilul înghite spațiu... Domnul Tăsică se bucură de frumusețea drumului, încadrat între albia Ialomiței și dealurile împădurite, — și mai ales se bucură de binele ce simte că năvala aerului aduce plămânilor săi amenințați de astmă. Cucoana Frosa n'are nevoie, pentru a fi în cul-

mea fericirii, nici de frumusețea naturii, nici de năvala aerului în plămâni; o ferește pe deplin gândul c'a biruit pe „fata mălăerului“. Știe că Zoe Marinescu prietena căreia i-a scris alaltăeri, stă în Pucioasa peste drum de Ioneștii, — și are să se oprească acolo o jumătate de ceas, cu automobilul la poartă... Mirosul de fân cosit, asupra căruia soțul își exprimă admirația, o lasă indiferentă: sufletul dumneai e îmbălsămat de gândul veninului ce o să-l facă Ioneaschii. De aceea la exclamația soțului: — „Piii! ce frumos miroase!“ dumneai răspunde: — „Când om ajunge acolo, să-ți scoți ochelarii, să vadă lumea cine ești“...

Dar ce e asta? Automobilul își încetinează alura, și-o încetinează și mai mult, și-o încetinează de tot și stă.

Șoferul se scoboară, ridică învelitoarea

motorului, deschide o supapă, deschide alta, lasă învelitoarea la loc, trece la manivelă și-o învârtește: hâra-hâra-hâra... nimic. Se întoarce la volan, regulează acceleratorul, iar trece la manivelă, iar o învârtește hâra-hâra-hâra... nimic....

— Hm!

Ridică din nou învelitoarea motorului, deschide pe rând toate supapele, toate clapele, sâcâie capacul carburatorului, se duce la spatele mașinii ca să controleze conținutul rezervorului de benzină și constată că e aproape plin.

— Hm!

Iar trece la manivelă și-o învârtește cu furie dar fără rezultat.

— Ce s'a întâmplat? întrebă domnul Tăsică.

— Știu eu?... să vedem...

E o jumătate de ceas decând bietul

șofeur se silește în zadar să priceapă ce are mașina. N'a rămas detaliu de mecanism necontrolat: ...Sa băgat omul de câteva ori pe brânci pe desuptul mașinii, a deșurupat toate șurupurile, a suflat pe toate țevile, ba a și înjurat de câteva ori... nimic! In vre-o două rânduri parcă a găfâit monstrul, dar de atunci a amuțit de tot și acum stă mort, nemișcat, ca piatra kilometrul 86, de care stă răzimat domnul Tăsică. Ia te uită coincidența naibii! tocmai numărul de kilometru, de care a pomenit prefectul șoferului înainte de plecare. Mare drăcie!

— Aha! face șofeurul după un ceas, ținând între degete un fleac de alamă, — am înțeles!

— Ce e?

— S'a înfundat jigsawul!

— Cine?

— Jigleurul.

— Păi ce e de făcut?

— Să vedem. Și cu o sârmă subțirică sofeurul încearcă să străpungă găurica fleacului de alamă.

După lungi încercări fără rezultat apreciabil, domnul Tăsică începe să-și piardă răbdarea și se minunează de liniștea zâmbitoare a cucoanii Frosii... Dar și-a făcut dumneaei socotelile. Nu e rea întârzierea asta... Abia e nouă și un sfert; ar fi ajuns prea de dimineață. Ioneasca ar fi fost în bae. Așă, dacă pornesc peste o jumătate de ceas, ajung numai bine, la ceasul cel mai potrivit, când toată lumea și-a sfârșit baia și iese în stradă. De aceea cucoana Frosa așteaptă liniștită și zâmbitoare...

Dar se face nouă și jumătate... zece... zece și un sfert... zece și jumătate... când

șoferul, aruncând jigsawul în cutia de scule declară desperat și categoric:

— Aici am încremenit!

— Cum aici!? întreabă cucoana Frosa în culmea disperării. Măcar până la Pucioasa... Ce mai e până la Pucioasa? Șase kilometri... Nu se poate...

— Coniță, explică șoferul, tocmai până la Pucioasa e greu de ajuns, că dacă am fi în Pucioasa, ași găsi acolo cu ce să destup drăcia asta de jigsaw; dar aici n'am cu ce.

— Atunci ce e de făcut?

— Știu eu?... Să găsim niscaivă cai, ori boi, să ne târască până la Pucioasa, că d'acolo e ușor...

Și iată că sosește o căruță cu doi boi. *Viribus unitis*, domnu Tăsică, șoferul și țăranul înhamă boii la mașină, leagă căruța la spate și o pornesc...

În vremea asta la Pucioasa, Marioara Ionescu, cea mai sglobie și mai nostimă vizitatoare a sezonului, își exprimase numeroșilor adoratori, care-i dau târcoale, straniul capriciu de a porni în plimbare, nu în parc, nu spre locurile obișnuite de plimbare, ci spre podul de peste Bizdidel, pe șoseaua fără un pom, cu praful de-o palmă, într'o direcție unde nimănui, de când există Pucioasa, nu-i trăsniise prin cap să pornească la plimbare.

Toate încercările de a o face să părăsească acest bizar proiect rămăseseră fără efect; iar la urmă declarația ei provocatoare, făcută cu o privire circulară: „cui sunt dragă, mă urmează“... dezarmase toate rezistențele. Ba la grupul admiratorilor Marioarei Ionescu se asociase și grupul pietenelor Zoei Marinescu, dupe îndemnul ei: „Eșim în întâmpinarea Du-

mitreștilor care trec cu automobilul spre Sinaia“.

Și i-au întâmpinat, sosind în automobilul tras de boi, cu căruța la remorcă.

„Doamne, nu dà omului cât poate să rabde!“

Că a trebuit să îndure biata cucoana Frosa și râsul sgomotos al unora și râsul înfundat al altora și solitudinea Marioarei Ionescu și recomandările ei, făcute șoferului, pe un ton care dovedea autoritatea ce avea asupra lui: „Vasile, să te duci imediat la uzină la Manolescu, să destupi jigleurul... Intr'o jumătate de ceas să fii gata“...

Dar jigleurul nu s'a lăsat să fie destupat nici peste un ceas, nici peste două, nici peste cinci; iar după declarația disperată a șoferului că n'are ce-i face, cu trenul de 5 și 37, pe o căldură topitoare,

într'un vagon încins de șase ceasuri de ședere 'n soare și înțesat până la asfixiere, ascunzându-și, dumneaei voalul și macferlanul, dumnealui șapca și ochelarii de automobil, au pornit-o înapoi spre casă.

Sărmana cucoana Frosa! Acì trebuie relevată defectoasa organizare a firei omenеști.

Se întâmplaseră în cursul săptămânei lucruri îngrozitoare: scufundarea unui singur vapor costase două-mii de vieți... Se întâmplau și în clipa aceea nefericiri uriașe.

Dacă ceva din suferința celor ce mureau pe toate fronturile, a schilodiților ce urlau de durere în spitale și a rudelor lor ar fi pătruns în sufletul dumneaei, nenorocirea ce i se întâmplă acum ar fi găsit o parte de loc ocupată și n'ar fi

putut luà proporțiile astea; — dar așa, găsindu-i sufletul gol, ocupă tot locul și o chinuește de-i vine să-și rupă carnea cu unghiile. Sărmana femeie!

Acesta e, iubite frate Patrașcanu, subiectul schiței.

Ți-l dau. Ia-l, că eu, fără humorul dumitale, tot n'am ce face cu el.

DIHANIE

Întârziaseam la pescuit. Din locul unde mă găseam mai aveam cel puțin un ceas de umblet până acasă.

Eșii la mal și o pornii repede la drum; dar ajuns în dreptul unui ochi de apă, unde, cu câteva zile mai înainte, prinsesem doi păstrăvi dintr'o dată, mă scoborâi iar la apă și începui să arunc cu undița, urmărind musca, cum plutea spre stânga în josul apei. Aruncasem așa de vre-o patru ori, când, de-odată rămăsei încremenit de groază. Acolo, la cincisprezece pași de mine, ieșise din fundul apei

la suprafață o dihanie neagră, cu capul rotund și cu niște ochi bulbucăți, cari se uitau țintă la mine. O pojghiță de apă, subțire ca un geam treceà peste dânsa și dedeà ochilor o strălucire firoasă. Câtevâ clipe a stat așa, apoi clâc! a pierit lăsându-se la fund. Mărturisesc că de când sunt, nu am simțit un fior de groază ca acela. Nu erà nici o lună de când, fiind tot la pescuit de păstrăvi pe malul unei ape din munții Maramureșului, văzusem un urs la distanță de cel mult 30 de metri. M'am uitat la el, s'a uitat la mine, cu ochii lui mici și pătrunzători, — și negreșit că, până să se întoarcă și să intre în pădure, am avut o strângere de inimă.

Dar știam că fetele cari se duceau să culeagă fragi se întâlneau ades cu ursul; toți pădurarii spuneau că nu se dă

la om; fusesem prevenit că m'ași putea întâlni cu el.

Apariția lui mi s'a părut un lucru firesc.

Erà ziua la nimeaza mare și mă găseam înaintea unei fiare, care știam lămurit ce era: un urs.

Pe când aici, în amurg, pe neașteptate, să vezi că iese din fundul apei la suprafață o dihanie neagră cu privire de om fioros, o dihanie cum n'ai mai văzut până atunci...

„Piei drace!“ mi-am zis închinându-mă, încredințat că ce văzusem era într'adevăr necuratul. Și n'am știut cum să ies mai de grabă la mal, la drum. Ajuns sus, am aruncat încă o privire spre locul unde îmi apăruse vedenia. La câțiva pași departe de acel loc, în malul stâncos al Cernei am văzut o gaură, o in-

trare de vizuină. Și deodată mi s'a făcut lumină în minte. Dihania erà o vidră, fir-ar de răs!

Povesteam această întâmplare tovarășului meu de pescuit, pe prisma casei unui locuitor de pe malul Cernei, unde ne opriseam să ne odihnim. Un băețan de vre-o 17 ani, care stà de-o parte, începù să se închine și zise:

— Eu cu dihania asta, domnule, am pățit-o mai rău...

O lună am zăcut de friguri de pe urma ei.

— Cum așa?

— Să vedeți. Intr'o seară, acum un an, cer prostovolul lui neica Lazăr, morarul dela moara de ici din jos, — că eu sunt nepot al lui, — și mă duc să încerc să prinz cevà păstrăvi la balta asta de sub mal. Erà lună ca ziua. Ajung la baltă,

arunc prostovolul și când îl trag, îl simt greu de tot. Zic: „taci că e bine!“ Trag cât pot și când să-l aduc la mal, odată văz că se năpustește să iasă pe vârful prostovolului, o lighioană neagră, cât toate zilele. Am tras un răcnet, și am luat-o la fugă. Nici nu știu cum am ajuns la moară. Tremuram de-mi clănțăneau dinții în gură și nu puteam să răspund o vorbă lui neica Lazăr, care mă întrebă ce am și unde i-am lăsat prostovolul. Abia târziu mi-am venit în fire și i-am putut spune:

— Dracu a dat în prostovol, dracu...

Pe urmă i-am spus cum și ce fel.

A plecat cu alți doi oameni, cari se găseau la moară, — eu n'am vrut să mă mai duc.

Cum aruncasem eu sfoara prostovolului, nodul dela căpătâi se prinsese între

două pietre. Mi-a povestit neica Lazăr cum au tras dihania la mal și cum au ucis-o cu parul. Eră cât un câine. Opt sute de lei a căpătat pe blana ei. Dar eu o lună de zile am zăcut de friguri și de atunci m'am jurat că nu mai dau cu prostovolul noaptea, să știu de bine c'ași prinde o sută de păstrăvi dintr'o dată.

MOARTE GRABNICĂ

— SCHIȚĂ —

Sunt frați buni și de mamă și de tată; totuși oameni mai deosebiți unul de altul, și ca înfățișare și ca fire, greu s'ar putea închipui.

Să iei așa, la întâmplare, un om dintr'un capăt al țării și altul din capătul opus, ar semăna desigur între ei, mai mult decât acești doi frați.

Cel mai mare, — numai cu un an mai mare, — e un uriaș.

De cum îl vezi, umblând țanțoș, cu pieptul scos, cu capul sus, cu rotiri de ochi de inspector, cu gesturi tăioase de comandant, — de cum îl auzi vorbind tare, pompos și poruncitor, — îți dai

numaidecât seama că ai înaintea ta un biruitor. Și e în adevăr un biruitor. Deși fără altă cultură decât cea căpătată în șase clase de liceu absolvite, la care s'au adăogat cunoștințele câștigate din zilnica cetire a gazetelor politice, — punându-și forța mușculară în slujba unui partid și speculând cu dibăcie, pe deoparte câteva condamnări ce-i atrăsese întrebuițarea acelei forțe, pe de altă parte frângerea unui braț, cu care se alesese cu prilejul unor alegeri, — a ajuns șeful politic al unei culori din capitală.

O voce grozavă, care ar putea birui sunetul a zece trâmbițe, o voce care pătrunde în auz ca un pumn într'un geam de hârtie, — o vorbărie torențială, teatrală, bombastică și sforăitoare, — o lipsă totală de scrupul, care-l făcea să făgăduiască împărțirea tuturilor bunurilor ce

nu-i aparțineau lui, — și o tot atât de completă lipsă de teamă de ridicol, — făcuseră dintr'însul un foarte apreciat orator de întruniri publice.

Nu veți fi surprinși, aflând că a fost până acum în câteva rânduri deputat și că desigur va fi și în viitor, când partidul căruia aparține, va reveni la cârma țării.

E văduv. Trăiește în casă cu o soră mai mare decât el și cu doi copii: băeți, amândoi studenți la drept. Cel de al treilea copil, fata, e măritată în provincie dupe un maior.

Cu soră-sa, cu copii și cu slugile se poartă autoritar, ba uneori crunt. Ca să vă puteți dà seama până unde putea merge cruzimea lui, e destul să vă spun că, într'un rând, prinzând pe un țigan, care pescuia cu undița într'un heleșteu

dela o vie pe care o aveà în apropierea orașului, — după ce l'a bătut strașnic, l'a pus să mănânce râmele. Pe onoarea mea! Asta nu e un lucru scornit de mine: l'a pus să mănânce râmele.

Acest om strașnic, viteaz și biruitor, are cam de două ori pe an niște crize de sufocație, în timpul cărora dă spectacolul unei ridicole lașități.

Plânsete, gemete, văicăreli: „ah! oh!... mor... nu mă lăsați!... scăpați-mă!“ O slugă e trimeasă în grabă după frati-său, alta după doctor, un băiat la spițarie. Pe urmă, când toți sunt adunați împrejurul lui, cu un glas scăzut, în care totuși rămâne ceva teatral, adresându-se când unuia, când altuia:

— Mă duc... mă duc... Simt că mă duc... Doctore, nu mă lăsà... Luxițo, telegrafiază Aurorii... Băieți v'am iubit și

v'am crescut bine... ah! of!... Luxițo, să le fii, ca și până acuma, mamă bună... S'o ascultați, mă băieți și s'o iubiți, că vă vreà binele... Doctore, nu mă lăsà, barim până o sosì Aurora... Aoleu!... Iorgule, Luxițo, cheile dela casa de bani sunt aici, sub pernă... O să găsiți acolo bani de înmormântare și chitanțele de pe la bănci... Aoleu!... Iorgule, frățioru meu, Steluțo, dați-mi mâinile... și voi băieți, veniți colea... stați jos... așa... să vă am pe toți în fața mea... Aoleu!... iertați-mă...

Și timp de două ceasuri o ține așa, în gemete și'n văicăreli, fără să-i tacă gura o clipă.

O zi, cel mult două după o astfel de criză, pare învins, obosit; — pe urmă își reia înfățișarea trufașă și biruitoare...

Ăsta e domnul Basile N. Ombrian.

Cellalt frate, cu un an mai tânăr, e nenea Iorgu Umbreanu, un unchieșel cărunt, mărunt, care se strecoară sfios și al căruia glas sună ca o șoaptă.

În toată făptura lui cenușie, singurul lucru sclipitor sunt ochii, niște ochi frumoși, negri, în care se citește bunătatea lui proverbială, care i-a atras porecla de „omul lui Dumnezeu“.

Nimeni nu-i zice altfel.

Trebue să-l fi văzut dumneavoastră. Nu se poate să nu-l fi văzut. E bătrânelul simpatic, care când umblă pe stradă, se oprește în loc și se înalță să mângâie pe bot caila dela birji, sau se apleacă să desmierde copiii ori câinii, care trec pe lângă el.

E registrator șef la unul din multele ministere, unde e stimat și iubit de toți. E însurat cu o femeie bună cași dânsul,

cucoana Steluța, cu care duce o căsnicie atât de armonioasă, încât nimeni nu i-a auzit niciodată zicându-și măcar: „du-te mai încolo“.

În lipsă de copii, îngrijesc de lighioane și au, pe lângă câini și pisici, la căsuța lor modestă, o grădină de păsări, dintre care unele au fost mult admirate la expoziția trecută din parcul Carol. Dar de faima acelor frumoase păsări, prășite și îngrijite cu multă trudă de nenea Iorgu Umbreanu și de cucoana Steluța, ei n'au profitat nimic; — a profitat tot domnul Basile N. Ombrian.

Despre blândețea lui nenea Iorgu, colegii lui din minister, povestesc fel de fel de întâmplări. Una cred c'o să vă ajungă. Ci-că într'un rând a rugat pe unul să meargă cu dânsul la croitorul lui, să vadă și el cum îi vin niște haine, pe

care le comandase. Se duc acolo, constată că-i veneau de minune și, ca să facă și cucoanei Steluței o surpriză, rămâne îmbrăcat cu hainele ale noi. Ies în stradă și nu fac două sute de pași, când iacă un băiat, care venea ducând în spate un burlan de tinichea, dă busna peste nenea Iorgu și-i sfâșie o mânică: gogeamite sfâșietura, să bagi pumnul în ea. Haine nou-nouțe, atunci îmbrăcate. Ce-ați fi făcut dumneavoastră? Ați fi înjurat, — ați fi tunat, ați fi fulgerat.

Nenea Iorgu atâta a făcut:

— Țț!... țț... țț!... Bine mă băiete, mă, de ce umbli mă, cu burlanul pe trotuar?

Atât. Și s'a întors la prăvălie, s'a desbrăcat de hainele noi, a îmbrăcat iar pe ale vechi și a rugat pe croitor să-i pue altă mânică.

Uneori, negreșit, e și nenea Iorgu bol-

nav. Cine e sănătos tun, când nu-i mai rămâne decât un an până la împlinirea a șaizeci?

Dar cine l'a auzit vre-odată văitându-se?

Când și când își duce mâna și se freacă în partea stângă a pieptului, unde simte uneori o înțepătură, care l'a făcut să se lase de tutun. Atât...

* * *

Unu după miezul nopții. Bate cineva în geamul dela salonaș. Nenea Iorgu se scoală, trece în odaia de alături, — ridică perdeaua. E servitorul lui frati-su:

— Veniți repede, că moare boerul!

În grabă se îmbracă și el și cocoana Steluța și pornesc într'acolo.

De cum deschid ușa, se aud gemetele bolnavului, împrejurul patului căruia sunt adunați soră-sa, doi doctori, amândoi

băeții. La intrarea lui nenea Iorgu și a cucoanei Steluții, muribundul întinde brațele:

— Iorgule, Steluțo!... mor... mă duc... nu mă lăsați... Luxițo, telegrafiază Aurorii... ah!... of!... Băieți, să fiți cuminiți... să vă sprijiniți... să vă ajutați... Luxițo, să'ngrijești de ei... Aoleu, doctore; bairim până o sosì Aurora...

Nenea Iorgu pe care-l înneacă mirosul de eter și căruia îi displace profund acest sgomotos spectacol, la care de atâtea ori asistase până acum, se strecoară binișor, — iese în antreu, — de acolo afară. E o noapte blândă de Septembrie. El aruncă o privire spre cerul înflorit de stele, — se așează pe treapta de sus a scării, — își duce mâna în partea stângă a pieptului și rezemându-se în colțul dintre zid și ușă, scoate un suspin prelung și duios.

Mai târziu, când încetarea văicărelilor dinăuntru dovedește că bolnavul s'a liniștit, cucoana Steluța deschide ușa și-și vede soțul dormind acolo, în colț. Ea îi zâmbește cu dragoste:

— Iorgule, putem să mergem... s'a liniștit... i-a trecut.

Nenea Iorgu cu ochii întredeschiși nu răspunde.

Ea, ca să-l trezească, îi pune mâna pe fruntea rece ca gheața...

A! nu țipă așa, cucoană Steluțo! Înțeleg ce amară sfâșiere trebuie să-ți pricinuiască, după treizeci de ani de căsnicie ca a voastră, această despărțire, fără o strângere de mână, fără un cuvânt de adio... Da, dar nu țipă așa.

Dumneata știi bine că lui nenea Iorgu nu-i plăceau țipetele...

MINUNEA

Am fost într'una din zilele trecute, împreună cu un neprețuit prieten al meu, martor la săvârșirea uneia din cele mai minunate isprăvi, din câte am văzut în viața mea. Face să v'o povestesc și dumneavoastră.

Eu, după cum veți fi aflat, am patima pescuitului. Vara, în lunile de vacanță, mă duc într'o regiune de munte și-mi petrec cea mai mare parte din vreme pe marginea isvoarelor, pescuind păstrăvi cu undița. Cine nu știe cum se practică pescuitul păstrăvilor cu musca artificială, nu-și poate închipui farmecul acestei în-deletniciri. Iși închipuie că pescarul de

păstrăvi se așează pe marginea apei, aruncă undița în apă și așteaptă, cu ochii ațintiți asupra dopului, să-l vadă mișcând sau scufundându-se. Nici prin gând nu-i trece că pescuitul păstrăvului e un sport greu, care nu îngăduie o clipă de ședere.

Am să mă hotărâsc într'o zi să scriu pe îndelete despre această îndeletnicire și o să rog și pe un prieten dibaci să-mi facă ilustrații...

Și cum vă spusei, în vacanță mă duc la munte; iar primăvara și toamna mă duc uneori la Znagov, unde din barcă, pescuiesc bibani, plătică și știucă.

În țara noastră, și mai ales în vechiul regat, pescuitul cu undița e o îndeletnicire foarte desconsiderată. În afară de pescarii de meserie, e practicat de bărbieri și de lăutari; și iacă eu nu cunosc opt oameni de condiție socială mai ridi-

cată, care să se îndeletnicească cu pescuitul. Oamenii gravi, oamenii serioși, când văd pe unul cu undița, îl privesc cu un zâmbet de ușoară batjocură și s'ar consideră micșorați, dacă și-ar pierde măcar un sfert de ceas din prețiosul lor timp, pe marginea unei ape, cu undița în mână.

Eu unul nu mă mândresc, dar nici nu mă rușinez că sunt pătimaș pescar.

Pe țărmurile apelor, ori pe luciul lacurilor am trăit ceasuri de fericire și de încântare, pe care în zadar le-am căutat aiurea.

Luați-o așa, binișor, în sus, pe țărmul unui pârâu de munte, și ascultați-l.

Ce nu te face să auzi clocotirile apei lui printre pietre?

Neconținut te întorci să cauți cu ochii: unde sunt copiii care râd, sau care cântă

așà de frumos în cor? unde e femeea al
cărui glas tânăr plânge atât de duios?
unde sunt unchieșii care vorbesc pe șop-
tite? Cine te-a strigat așà de deslușit pe
nume?...

Așezați-vă jos pe marginea unui râu
și priviți la apa care se scurge sub umbra
aninilor și a sălciilor, și o să simțiți cum
vă ia și vă duce cu dânsa toate amără-
ciunile, toate necazurile, toate gândurile
rele. Peste câtăvâ vreme vă simțiți su-
fletul spălat, priment, liniștit.

Eu vă mărturisesc că pe marginea a-
pelor îmi dau gândurile la trior. Pleava
se alege singură și pleacă cu apa. Acolo,
pe marginea apelor, nemulțumiri, amă-
răciuni, care în oraș îmi păreau catastro-
fale, se reduc singure la proporții neîn-
semnate; — credințe ce-mi păreau nestră-
mutate se destramă și se spulberă; am-

biții și dorințe, ce cu o jumătate de ceas înainte îmi părea grozav de legitime, mi se vădesc deslușit ridicole și vane.

Și mai mărturisesc că tot ce am scris, acolo pe marginea apelor l-am cugetat.

Acolo, gândul aiurea sădit în mintea mea, încolțeà, creșteà, înfloreà. Acolo și numai acolo puteam găsi cuvântul din urmă, cu care aveam să termin, cuvânt ce în zadar mă chinuiam să găsesc aiurea...

Că prind ori nu prind vre-un pește, mi-e indiferent; dar întotdeauna nu mă hotărăsc să plec depe țărnișurile apelor, decât gonit de întunecul nopții...

Precum vedeți, sunt pățimaș pescar și așa fiind, într'una din zilele trecute, întovărășit de un neprețuit prietin, am plecat la Znagov. Cine a fost la Znagov a putut vedeà frumusețea acestui minu-

nat lac cu fund de piatră, care ar putea fi un admirabil loc de vilegiatură duminicală pentru Bucureșteni, dacă cei ce cârmuiesc treburile țării n'ar socoti drept un lucru secundar și de minimă importanță, preocuparea de a înlesni nefericiților locuitori ai Capitalei, puțința de a-și primeni sufletul odată pe săptămână, fără mare cheltuială, undevà aproape, dar afară din ticăloșia orașului...

Pe prietinul meu și pe mine ne cunosc pescarii dela Znagoz. Cum sosim ne pregătim sculele și plecăm pe lac cu barca, întovărășiți de doi localnici: Stroe care conduce barca și Niculae, care cunoaște piscurile unde joacă bibanii.

În dimineața aceia pornisem dis de dimineață, așa că la sosirea noastră abia răsăreà soarele.

Cu un bucium înadins făcut, pentru

chemarea oamenilor de pe celalt mal al lacului, din satul Dobrotești, am vestit pe Stroe și pe Niculae, care curând au sosit și împreună am plecat pe lac. Prinseseră de cu seară *rânchiță* și *obleți*, pești mici, care slujesc drept nadă pentru prinsul bibanilor și al știucilor... Și am început a pescui...

Din când în când se vedeau șerpi trecând înot lacul: un punct negricios, capul ieșit din apă, iar în urma lui un triunghi de valuri, care încrețeau luciul lacului.

La un timp, Stroe zice:

— Nea Niculae, nu farmeci un șarpe?

Iar acesta făcù cu indiferență:

— E!...

— Dar ce, știi să farmeci șerpil? întrebai eu.

Cu simplitete, fără nici-o umbră de vanitate, Niculae răspunse:

— Știu.

La scurtă vreme, văzând unul care trecea ca la douăzeci de metri de barca noastră:

— Uite șarpele, Niculae; făcù prietinul meu arătând cu degetul, — ia farmecă-l, să vedem și noi.

Niculae se întoarse cu fața spre șarpe și fixându-l cu ochii, începù să îngâne ceva. Din ce spunea nu se auzea decât sfârșitul: porunca deslușit șuerată: „grozăvior, stai pe loc!“

Punctul negricios și triunghiul de apă încrețită înaintau mereu depărtându-se. Dar la a treia poruncă au pierit, s'au stins.

— Hai spre el, a zis Niculae lui Stroe. Acesta a întors barca și am înaintat. Ajunși la patru-cinci metri de șarpe, l'am văzut. Eră verzui, lung ca

de un metru și de grosimea unui baston obicinuit.

Valurile apei îl săltau ușor, iar el stă nemișcat, plutind parcă ar fi fost de lemn.

Ne-am uitat câtăvâ vreme la el: părea mort.

Atunci Niculae, întinzând mâna, l'a chemat cu glas prietinos:

— Hai! vino'ncoa.

Indată șarpele a înviat, a venit înotând, s'a ridicat pe marginea bărcii și s'a încolăcit pe brațul lui. Ochii îi străluceau oțelii, iar limba înfurcată îi țâșneà mereu din gură.

Incremeniți și înfricoșați ne uitam cum pescarul îl lăsà să-i atingă obrazul cu capul.

Niculae zâmbeà cu un zâmbet simplu, în care nu erà nici o umbră de poză sau de trufie. Săvârșeà această minune, care

pe noi ne înfiorà, cu lipsa de preocupare de efect, cu care până atunci își răsucise țigările.

După câtăva vreme a descolăcit șarpele de pe braț și l'a lăsat binișor în apă.

Acolo șarpele și-a reluat înfățișarea de lucru neînsuflețit. Fără o mișcare, fără o tresărire, plutea legănat de valuri la marginea bărcii.

— Dacă l'ași lăsa așa vrăjit, — a zis Niculae, — aici ar rămâne și ar muri. Dar e păcat să-l ucizi, ori să-l lași așa vrăjit. Trebuie să-l desfac de vrajă.

Și cu ochii țintă spre șarpe, a început a îngâna ceva din care nu se auzea decât sfârșitul: porunca deslușit șoptită: „du-te!“

La a treia poruncă șarpele, parcă i-ar fi pus sufletul la loc, a început să înoate

și s'a depărtat spre țărmul opus: un punct negricios, urmat de un triunghi de valuri, care încrețeau luciul apei...

După masa luată la hanul din Dobroțești, Niculae m'a luat de-o parte și mi-a spus:

— Farmecul ăsta, de vrăjesc cu el șerpilor, îl știu dela un unchiaș bătrân, care a murit. Eu nu l'am mai spus la nimeni, dar dumitale ți l'ași spune... Și-ai să-i poți vrăji, dar se cere să crezi, să nu te'ndoești și să nu te sfiești... Ai dumneata un condei și un petic de hârtie?

— Am.

— Scrie. Pentru vrăjit zici așa, uitându-te drept la șarpe:

*Subt o piatră mare 'nvoaltă,
Șade-un bou negru urnit
Din bărbie dând,*

*Din limbi scăpărând.
 Măi Cernate, blestемate!
 Blestema-te-ar Dumnezeu
 Să-ți curgă veninul tău,
 Ca untura slinului.
 Trei nuele de alun împleticite
 Gura șarpelui împietrită.
 Herendeu!
 Berendeu!
 Grozăvior stai pe loc!*

— Iar ca să-l deslegi zici așa:

*Șarpe!
 Să fii viteaz
 Să umbli precum ai umblat
 Să muști precum ai mușcat.
 Să treci prin văi adânci,
 Ape reci,
 Du-te!*

Dumneata să'nveți bine pe dinafară vorbele astea și când ăi mai veni să cerci — și ai să vezi că-i vrăjești; se cere să crezi, să nu te'ndoești și să nu te sfiești. Și încă cevà: să nu mai spui altora vrăjile astea, că dacă apuci de le spui la mai mult de trei inși, dumneata nu mai ai nici-o putere să-i vrăjești.

Așa m'a sfătuit Niculae; dar eu, neavând ambiția să știu să vrăjesc șerpi, iacă vi le spusei tutulora.

MAXIMA VIRTUS

Dintre toate însușirile ce se cer unui om politic, una este mai însemnată decât toate, una pe care o întâlnești numai la oameni cu totul superiori.

Celelalte însușiri — ca bunioară: competență, — prevedere, — spirit de ansamblu, ca să nu iei azi o măsură, care s'ar bate în cap cu alta luată eri, — subordonarea intereselor tale și ale partidului intereselor superioare ale Statului, — acestea le au toți bărbații politici; — mai ales la noi.

Dar e, cum spusei, o însușire care le covârșește pe toate, anume aceea de a

te puteà adaptà, de a te puteà conformà cu ușurință și cu repeziciune nouilor împrejurări, care pot să se ivească. Am auzit adeseori, cu mirare, aducându-se unora dintre oamenii politici, învinuirea că nu sunt statornici în părerile și atitudinile lor.

Eu asta n'o înțeleg. Dimpotrivă, eu găsesc că putința de a-ți schimbà complet părerile și credințele după împrejurări e o mare însușire.

Un singur om am cunoscut eu, care în privința asta, erà neîntrecut. Pe, — Dumnezeu să-l ierte! — nenea Leon Căliman. Zic „nenea“, fiindcă așa îi ziceam și pe când trăià, căci eram buni prieteni, dar fiindcă erà cu câțivà ani mai mare ca mine, el îmi ziceà pe nume; iar eu îi ziceam: nene Leon.

Am să vă povestesc ce mi s'a întâm-

plat mie, personal, cu dânsul, ca să vedeți ce extraordinar om politic erà.

Isbucnise războiul mondial și, după cum știți, — ca pretutindeni, în țările, care n'apucaseră să intre dela început în războiu, — s'a împărțit și la noi lumea în două tabere: unii care cereau să mergem cu nemții, alții cu francezii.

Eu, după cum poate v'aduceți aminte, țineam cu francezii; și am început să scriu prin gazete, cerând intrarea în război.

Nu doară că aveam vre-o vrăjmășie contra nemților. Ferească Dumnezeu! Dimpotrivă, în copilăria mea fusesem crescut de o nemțoaică. Vorbeam mai bine nemțește decât românește. Din pricina asta, când m'au dat părinții la școală, mă porecliseră băeții: neamțul. Mai târziu după luarea bacalaureatului, am stat în gazdă, aici, în București, în-

tr'o familie de nemți. Prin această familie făcusem cunoștință cu alți nemți, cu care mă duceam la *Turnverein*, la *Kegelclub*, la vânătoare și la excursii prin prejurul Bucureștiului. Patriarhalitatea moravurilor lor, dragostea lor — de muzică, de flori, de natură, — împrejurarea că în cercurile lor nu se vorbea de loc de politică, glumele lor de un haz gras și sănătos, lipsit de obscenități — și în sfârșit drăgălășia unora din domnișoarele aceluia cerc, — îmi lăsasera o amintire, la care și acuma mă gândesc cu drag.

Cu toată robia fraților noștri de peste munți, nici pe unguri nu-i uram, pentru că se întâmplase în familia noastră un lucru, care mă împiedică să-i urăsc.

Avusesem o bucătăreasă, care a slujit peste patruzeci de ani în casa noastră.

Erà ungueroaică, — nu transilvăneancă, — ungueroaică sadea. Ei bine, ungueroaica asta, când a murit mama, a zis că ea la altă stăpână nu vreà să mai slujească și s'a spânzurat.

O să ziceți: Ce-are aface spânzurarea unei bucătărese cu desrobirea fraților și cu idealul de întregirea neamului? Ei! uite, are aface. Cel puțin pentru mine. Eu nu simțeam, cum nu simt nici azi, nici un fel de ură împotriva unguurilor. Cu toate astea, scriam la gazetă și ceream intrarea în război împotriva lor și a nemților. De ce? Pentru că încredințat că războiul e cea mai grozavă ticăloșie, cea mai odioasă rătăcire a omenirii, socoteam, — naiv cum eram pe atunci, — că înfrângerea celor mai bine pregătiți de război, dovedind în chip definitiv zădărnicia înarmărilor, va vindecà pentru

totdeauna popoarele de nebunia războaielor.

Iaca de ce scriam la gazete.

— Toate bune, dar unde e nenea Leon? — o să întrebați dumneavoastră.

Nenea Leon e ministru și, în această calitate, mă pomenesc că mă chiamă într'o zi la minister. Mă duc, mă anunț și intru. Cum dă cu ochii de mine, face un semn funcționarului, care-i prezentă niște hârtii la iscălit, și de îndată ce acesta ese, tabără pe mine:

— Bine, mă băete, de ce nu te astâmperi? De ce scrii la gazete? De ce te amesteci la lucruri la care nu te pricepi? Că tu nu te pricepi la politică, cum nu mă pricep eu la cizmărie. Vezi-ți, mă creștine, de literatura ta, — și lasă-ne în pace. O să mă înveți tu pe mine, o să înveți tu pe Brătianu, politică? Nu vezi

că ești caraghios? În loc să fii de partea noastră, de partea oamenilor cu scaun la cap, te iei după nebuni și-i dai zor cu intrarea în acțiune, într'o direcție care...

— Nene Leon, — încercaiu eu.

— Ce nene Leon? Mai întâi uiți că ești slujbaș și că ar putea să te întrebe guvernul: cum îți permiți să stânjenești prin articole de gazetă, acțiunea noastră? Dar negreșit, nu te întreabă nimeni așa. Totuși eu am dreptul să te rog prietenește să ne lași în pace. Sunt destui alți nebuni, care ne bat capul cu întruniri, cu ligi, cu fel de fel de bazagonii. Moț. Acum mai vii și tu.

— Nene Leon, dacă am...

— Vezi-ți, mă băiete de literatura ta. Acolo te pricepi, dar în politică... „Transilvania! Transilvania! Transilvania!“ Dar

Basarabia cui i-o lași? Te-ai gândit oare că peste maximum 50 de ani, acolo n'o să mai fie un singur om, care să vorbească românește? Iți dai tu seama ce ar însemnà triumful Rusiei? Iți dai tu seama ce înseamnă Dardanelele încăpute în mâna Rușilor? Peste mai puțin de o sută de ani, țara noastră n'ar mai există.

— Nene Leon...

Dar el nu-mi dă pas să plasez un cuvânt. Și timp de un sfert de ceas, cu volubilitate, — că erà grozav de volubil, — și cu declamații, — că erà foarte declamator, — se silește să-mi dovedească urgia panslavismului. Iar la noua mea încercare:

— Nene Leon...

El se scoală și bătându-mă frățește pe umere:

— Haidi-haidi! Nu mai umblă cu

fleacuri. Fac apel la prietenia noastră. Te rog eu frățește: nu mai scrie la gazete.

Și ducându-mă spre ușă:

— Ne-am înțeles. Nu e așa?

Iar în prag:

— Ce face cucoana? dar băiatul? dar fetița?...

Cu tot apelul lui nenea Leon la prietenia noastră, eu n'am încetat de a scrie la gazetă, deși în câteva rânduri mi-a trimes vorbă, printr'un prieten comun, că s'ar putea să mă căiesc...

* * *

Și am intrat în război. A doua sau a treia zi mă pomenesc iar chemat la telefon. Eu eram căpitan mobilizat, — comisar regal la partea sedentară a Corpu-

lui II Armată. Mă chemă dela Minister. Mă duc, mă anunț, intru: Găsesc pe nenea Leon radios. Cum dă cu ochii de mine:

— Ai văzut, mă brânzoiule, cum se face politică? Ai văzut? Uite așa se face, nu cum vrei tu! Alaltăseară mâncam la masă cu *von den Busche*, care habar n'avea, — și azi trupele noastre înaintează în Transilvania!

— Nene Leon, — începui eu, vrând să-l felicit.

Dar el nu-mi dă pas.

— Bagă-ți în cap, mă băiete, că politica e o artă grea, pe care n'o poate face fitecine. In politică se cere finețe, diplomație, șiretenie. Se cere să știi să-ți ascunzi jocul. Nu cum vreați voi. Ai văzut, tu mă, de când ești, pisică cu clopoței prinzând șoareci?

— Nene Leon, poate că și cei care...

— Noi nu știam cum să facem ca să ne ascundem mai bine jocul și voi o țineți turuiac: „Transilvania! Transilvania! Transilvania!“ Negreșit că Transilvania; dar ca să poți intra în Transilvania, trebuià să strigați: „Basarabia!“ Nu să ne creați dificultăți. Știi tu, mă băete, cât ne-ați îngreuiat situația prin acțiunea voastră? Știi tu că cea mai grea parte a muncii depusă de noi în vremea asta, a fost tocmai înlăturarea bănuelilor, pe care acțiunea voastră le sădeà în sufletul nemților.

— Nene Leon...

— Ce nene Leon? Mărturisește că ești un brânzoi și că te pricepi la politică, cum mă pricep eu la cismărie.

— Mărturisesc! făcui eu hotărît.

— Vezi așa, mă băiete. Bravo!

Ai tăi ce fac? Bine toți?

Și am plecat, plin de o sinceră admirație, pe care cred c'o înțelegeți.

* * *

Și a venit Turtucaia, — a venit retragerea din Transilvania, — a venit părăsirea Bucureștiului, — a venit înfundarea la Târgul-Frumos, unde locuiam cu nevastă, cu cumnată și cu o fată într'o singură odaie, — unde mâncam la prânz ciorbă de fasole și iahnie de cartofi, seara ciorbă de cartofi și iahnie de fasole, — unde caii mâncau gardurile și ulucile, — unde în fiecare zi, în calitate de comandant de piață, îngropam câte optzeci de morți de tifos exantematic... Leafa pe care o primeam dela slujba mea, fiind mai mare ca leafa de căpitan, op-

tasem pentru cea dintâi, — și, ca toți slujbașii, părăsind Bucureștiul, mi-o promisem până la sfârșitul anului. Isprăvind banii, pe la 15 Ianuarie, am pornit la Iași. Cel căruia trebuia să mă adresez pentru luarea lefei era însuși nenea Leon, ajuns acum șeful așezământului, la care eram eu slujbaș.

Locuia la mitropolie. Era o mișelie de vreme: o viforniță cu crivăț câinos și un ger cumplit. L'am găsit într'o odăiță îngustă, cu blana pe el, cu gulerul ridicat, cu o căciulă țurcănească în cap: stă în picioare, lipit de sobă, cu mâinile la spate.

Când a dat cu ochii de mine:

— Ce poștești? mi-a răcnit ca unui câine.

Rebegit de frig și intimidat, am îngânat:

— Am venit să-mi iau leafa, nene Leon.

— Ce nene Leon? Mișălule! Da, mențin și repet, mișălule! Cenușă în cap să vă puneți toți câți ați cerut războiul. La zid ați merită să fiți puși și împușcați ca câinii. Ah! că nu m'a ascultat pe mine Brătianu, când îi spuneam:—„Câți sunt? Cinci, șase, zece nebuni. Inchide-i! La nevoie suprimă-i!“ Dacă mă ascultă, azi n'am fi aici...

— Nene Leon, cum se poate...

Dar el îmi taie vorba și smulgându-și din cap căciula, pe care o aruncă jos, răcnește cu ochii aprinși de indignare amestecată cu ironie:

— Cum credeți voi mă, că s'ar fi putut să facem, fără pedeapsă cerească, ticăloșia asta, de a o rupe dintr'odată, cu niște prieteni puternici, de care eram legați de 50 de ani, prin alianțe, prin tra-

tate, prin convenții, prin sute de legături?! Necinstea și trădarea se plătesc! Uite ce scump se plătesc...

Văzând că dacă încep cu „nene Leon“, nu-mi dă pas să adaog altceva, — încercăi să încep cu cuvântul care exprimă fondul gândului meu:

— Răbdare, nene...

Acest cuvânt îl înfuriă și mai mult. Cu un glas de trăsnet, înaintând doi pași spre mine, răcnî:

— Ce răbdare? A! vasăzică nu vă ajung încă miile și miile de morți?! Nu vă ajung munții de ruine! Nu vă ajunge încă Oceanul de jale, de pustiire și de lacrimi, revărsat peste biata noastră țară? Dar de ce m'aș miră? Nebun vindecat: sticlă spartă, cârpită cu hârtie. Lipsești din fața mea!... Am terminat.

M'am grăbit să lipsesc din fața lui

nenea Leon și m'am lipsit și de leafa, pe care n'am luat-o decât mult mai târziu.

* * *

Și a trecut și ceasul rău. Au venit Mărășeștii, — a venit pacea dela București, — a venit retragerea nemților, întoarcerea în capitală și în sfârșit România-Mare...

Și a venit și timpul ca, — Dumnezeu să-l ierte!... un mare scriitor francez, un bun prieten al țării, care ne însoțise în băjenie, unde împărtășise cu noi toate privațiile și suferințele ei, — să se întoarcă în țara lui, părăsind pe a noastră. De plecare s'a organizat în cinstea lui, la Capșa, un banchet redus, la care n'au luat parte decât optsprezece-două-zeci de persoane. Cerându-i-se să spuie dacă are

vreun prieten, pe care ar dorì să-l aibă la masă, mi-a făcut marea cinste de a mă cere pe mine. Ne cunoscusem la Iași și în urmă și mai bine, aici, în București.

Dumneavoastră care sunteți persoane inteligente, n'am nevoie să vă spui cine organizase și cine prezidà banchetul, că l'ați ghicit. Da, nenea Leon Căliman, care la servirea șampaniei s'a sculat și, într'o franțuzească impecabilă, a ținut un discurs, care ne-a rămas tutulor la inimă.

Ah! Ce frumos declamă nenea Leon în franțuzește.

Parcă-l auz și acum. A început așa:

— Cum mi-ași începe mai bine cuvântarea, decât prin strigătul: trăiască Franța! Franța, al căruia nume nu-l putem pronunța, fără ca tot sufletul să ne fie inundat de recunoștință și de admirațiune. Franța care niciodată n'a pre-

getat să-și riște propria-i existență, pentru a întreprinde experiențe și pentru a crea valori morale eterne, de care profită întreaga umanitate! Franța unde... Franța de unde... Franța dela care... Franța către care...

— Nene Leon, — am îngânat eu încet, cu buze tremurătoare de emoție și de admirație...

A urmat apoi un cald și vibrant elogiu al celui prăznuit și al operelor sale, — după care a venit admirabila încheiere.

— Ca român sunt mândru că din prima clipă a izbucnirii războiului și până la sfârșit, fără umbră de șovăială sau de codire, sufletul neamului nostru s'a rânduit statornic, lângă sufletul neamului francez. De altminteri nu-i eră greu neamului nostru s'o facă. Il îmbrâncea într'acolo, nu numai o rudenie de sânge,

de care noi Românii suntem atât de mândri; dar îl îmbrâncea și siguranța isbânzei finale. Căci numai nebunii s'au putut îndoi de triumful dreptății; iar neamul nostru e un neam înțelept.

— Nene Leon, am îngânat eu iar încet, cu văzul întunecat, parcă-l priveam printr'un geam de sticlă spartă cârpită cu hârtie.

Dar sfârșitul, cu admirabila repetire a începutului!!!

— Cum mi-ași putea termina mai bine această cuvântare, decât strigând împreună cu întregul neam românesc:

— Vive la France!

Din pricina lacrimilor n'am putut vedea ce au făcut ceilalți, dar știu că eu, zdrobit de emoție și de admirație, i-am căzut în brațe, plângând cu sughițuri.

FURTUNĂ TRECĂTOARE

— A venit un domn, care zice că ar
avea să vă vorbească.

— Poftește-l în birou și spune-i că viu
numaidecât.

Mă îmbrac repede și mă duc în birou.
La intrarea mea, domnul, care ședeà pe
canapea, se ridică.

— Cu ce vă pot servi? îl întreb.

— Iată ce este. Mă chiamă Stix Pan-
deliu. Am scris niște poezii, dintre care
unele au fost publicate prin reviste. Ași
vreà să mi le editeze *Cartea Românească*.
Inainte însă de a le depune acolo, după
cum am auzit că ar fi procedarea obiș-
nuită, aș dorì să cunosc opinia dumnea-

voastră asupra lor, pentru a-mi evita vexațiunea unui raport defavorabil al comitetului de lectură. Știu că multiplele dumneavoastră preocupări, nu-mi îngăduiesc să sper sacrificarea unei ore din prețiosul dumneavoastră timp, spre a le ceti împreună. De aceea v'am adus acest caiet, pe care vi-l încredințez, rugându-vă să-mi fixați ziua în care ași putea veni, pentru a află părerea dumneavoastră.

În tot timpul cât vorbește, îl observ. E un tânăr de 23—24 de ani. E vânjos, aproape athletic și peste umerii lui lați poartă un cap foarte expresiv. Păr mare, răvășit; — ochi înfundați, negri, în care, din când în când, se ivește o fulgerare albăstruie ca flacăra spiritului; — nas a căruia trufie n'a fost întru nimic redusă de o adâncă cicatrice, deasupra unei guri fără buze, în care strălucesc niște dinți

de o albeață ireală. Expresia totală a figurei e nu numai puțin simpatică, dar e chiar îngrijitoare.

În vorbirea lui fluentă și sonoră, în afară de o completă lipsă de jenă, parcă ar fi și o ușoară nuanță de ironie, sprijinită și de un mic rictus în colțul gurei.

Iau caetul pe care mi-l întinde și răspund:

— Ce zi e astăzi? Luni. Până Vineri cred că o să-mi găsec timpul necesar pentru citirea versurilor dumitale. Prin urmare, fii bun, treci Vineri dimineață, — și îți voi spune cu sinceritate părerea mea.

Și întinzându-i mâna:

— Căci, nu e așa? dorești o apreciere sinceră.

— Bine înțeles, — răspunde el, zgu-

duindu-mi mâna și țintuindu-și asupra mea privirea, în care nuanța de ironie par'că ar fi sporit.

* * *

Deși mă așteptau alte lucrări, — curiozitatea de a află ce anume poezii scrisese tânărul cu înfățișare atât de caracteristică m'a împins să încep, în seara aceleași zile, cetirea caetului ce-mi încredințase.

Cum să vă fac să înțelegeți impresiunea ce mi-a produs cetirea poeziilor domnului Stix Pandeliu?

Incercați să vă închipuiți ce ați simți, dacă ați asistă la spectacolul următor:

Noapte. O cameră cu fereastra deschisă. În mijlocul ei, întins pe masă, între făclii, un bătrân, mort. Într'un colț, icoa-

nele, înaintea cărora arde o candelă. Pe fereastră intră un goril uriaș, se apropie de mort, — începe să-i smulgă mustățile și barba, fir cu fir; îi cască cu mare caznă gura, în care îi vâără rând pe rând lumânările, cu flacăra în jos, spre a le stinge. Cu crucea de metal de pe pieptul mortului, îi zdrobește complet capul, scrâșnind. Trece apoi la icoane, pe care le scuipă și le râcăie cu un ciob din candelă, pe care, înainte de a o fi spart, o pângărește în toate felurile...

N'am cetit, de când sânt, versuri mai brutale, mai veninoase și mai iconoclaste. Nimic nu rămâne nebatjocorit, nepângărit. Familie, biserică, școală, dragoste de părinți pentru copii—de copii pentru părinți, pudoare, milă, compătimire, toate sentimentele care deosebesc pe oameni de fiarele sălbatece, toate sânt spurcate

cu cuvinte triviale și obșcene. Cu o stăruință diabolică, autorul râcăie și preface în pulbere pojghița de umanitate, ce, în curs de veacuri, s'a pus peste sufletul brutei din care ne tragem. Violuri fioroase, incesturi sadice sânt zugrăvite amănunțit, înfățișând o viziune de apocalips.

Toate poeziile sânt scrise cu un vădit talent. Mai toate imaginile și mai toate rimele sânt de o uimitoare noutate, provenită din împerecheri neașteptate de cuvinte și din întrebuițarea unui vocabular niciodată întrebuițat în poezie.

Toate bucățile la un loc alcătuesc un urlet împotriva clasei de sus, un răcnet fioros de iminentă crâncenă răzbunare.

Trivialitatea cuvintelor întrebuițate, mă împiedecă să reproduc vreuna din bucățile cuprinse în caietul intitulat *Sete*

de sânge. Totuși, dintr'una din poezii, din cea mai blândă și mai cuviincioasă, am transcris versurile următoare:

*Dar va veni și ziua socotelii:
Al nostru răsărit și-al vostru apus.
Voi, ticăloșii, răi și tembelii,
Urcați pe truda noastră—atât de sus.*

*În uliți veți ajunge să cerșiți;
Trufia'n praf o să vi se sfărâme,
Și-am să vă văd, scârboși și umiliți,
Târându-vă'n noroiu, ca niște râme.*

*Iar eu, c'un zâmbet scrâșnitor de ură,
Pe zvârcolirea voastră—o să mă plec,
Și-am să-mi adun venin amar în gură,
Ca să vă scuipe cu el și să vă'n nec.*

Eră târziu de tot, când am sfârșit ce-

tirea întregului caiet. Oamenii cu sufletul de o nobilă tărie, vor zâmbi, poate, aflând că, după ultima pagină, mi-am întors instinctiv ochii spre icoanele din părete.

Multă vreme nu am putut adormi. Mă chinuiă gândul să știu, dacă revolta și dorul de răzbunare ale autorului erau sincere, sau prefăcute.

Amintirea nuanței de ironie din zâmbetul lui și ciudatul său nume, Stix, mă îndemnau să cred că nu erà sincer;—iar talentul cu care-i erau scrise versurile și licărirea albăstrie ca flacăra spirtului, ce văzusem în ochii lui, mă îndemnau să cred contrariul. Și iar mă frământă curiozitatea de a ști: în ce familie, în ce mediu trăise acest om, care la vârstă atât de tânără, aveà o inimă atât de înăcrită de desgust și atât de înveninată de ură.

Pentru a mă liniști, am luat volumul lui Eminescu, din care am transcris o pereche de versuri, cu gândul de a le propune tânărului ca *motto* la volumul său intitulat: „*Sete de sânge*“.

* * *

— Șezi, te rog, domnule Pandeliu. Ți-am cetit poeziile, chiar în seara zilei în care mi-ai lăsat caietul. M'au impresionat puternic. Iți spun fără nici un înconjur și cu adâncă convingere că d-ta ai un mare talent. Cât despre editarea volumului dumitale de poezii la *Cartea Românească*, cu părere-de-rău trebuie să-ți spun, că lucrul e cu neputință.

Mă prefac că nu bag de seamă ironia ce acum se citește deslușit pe chipul tânărului, nici nuanța de compătimire, adăogată acelei ironii, și urmez:

— Dacă versurile dumitale ar fi scrise fără talent, *Cartea Românească* poate că ți le-ar edita. Dar talentul dumitale dă acestor poezii, revoluționare și iconoclaste, atâta putere de convingere, — în-cât cel mai elementar instinct de conser-vare împiedecă o instituție burgheză, cum e *Cartea Românească*, de a edita o ase-menea operă.

— De vreme ce le găsești bune...

— Pardon! Să ne înțelegem. Nu le găesc bune; — le găesc scrise cu mare talent.

— E același lucru.

— Nu e de loc același lucru. Dar, dă-mi voie să te întreb, dacă nu sânt prea indiscret: dumneata ești student?

— Da.

— La ce?

— In anul al doilea de drept.

— Ești bucureștean?

— Nu. Sânt din Tulcea. Dar pentru ce acest interogatoriu?

Mă stăpânesc și îmblânzindu-mi și mai mult glasul:

— Pentru că, de când am cetit poeziile dumitale, mă frământă întrebările: Prin ce împrejurări vitrege și dușmănoase a putut trece un tânăr ca dumneata, spre a ajunge la o concepție atât de amară asupra vieții și a lumii? Și unde ai putut dumneata vedeà toate nelegiuirile astea fioroase, pe care le zugrăvești în versurile dumitale? Și victima căror revoltătoare nedreptăți ai fost dumneata, de chemi cu atâta desperare ceasul răzbunării?

El râde. Albeața dinților lui e înfiorătoare:

— Pff! Poezii...

— Da, dar poeziile sădesc în sufletul cetitorilor sentimente, cu atât mai puternice, cu cât sânt mai bine scrise. Talentul dumitale dă tablourilor ce zugrăvești un caracter de autenticitate; iar sentimentele ce sădești în sufletul cetitorului sânt: ura, setea de răzbunare, setea de sânge, cu care-ți intitulezi volumul. Și, iartă-mă, nu vreau de loc să te jignesc, — dar răspunsul dumitale: „pff! poezii“... dovedește că răzvrătirea și setea dumitale de răzbunare, nu sânt sincere. Și atunci pentru ce încerci să le sădești în sufletul altora?

In loc de a-mi răspunde, el întinde mâna spre caietul de pe masă.

— Dealtminteri, eram de la început sigur că nu mi se vor edita de *Cartea Românească*. Lucrul era prevăzut; deci nu e de loc surprinzător. Să mă iertați, dar

și dumneavoastră și ceilalți de acolo aparțineți școlii vechi.

Se vede că vreă cu orice preț să mă supere; dar nu reușește.

Fără a mă sculă, foarte liniștit zic:

— Mi-ai rămas dator un răspuns.

— Anume?

— Pentru ce încerci să trezești în sufletul altora sentimente pe care dumneata nu le împărtășești?

Răspicat îmi răspunde:

— Pentru că sunt încredințat că această atitudine place cetitorului mai mult decât dulcegăria și seninătatea; — și, prin urmare, astfel un scriitor poate ajunge mai repede să se facă cunoscut.

În fulgerul albastrui, care durează câteva clipe în ochii lui, se citește deslușit satisfacția, ce-i pricinuește constatarea că răspunsul lui m'a făcut să tac

câtăvă vreme. Înainte de a mă reculege, el continuă:

— Dumneavoastră, — ați rămas cu mult în urma evenimentelor. Dumneavoastră ați rămas la concepția: *artă de agrement*; — noi am ajuns la concepția: *artă-instrument de prefacere*. Dumneavoastră vă mulțumiți cu o admirație căpătată ca o pomană; — noi vrem o admirație smulsă și impusă ca o biruință. Dumneavoastră aparțineți unei lumi, — noi alteia. Și apoi, noi, care nu uităm că ne găsim în vremea aeroplanului și a telegrafiei fără fir, sântem mai grăbiți.

„Bietul băiat“, — îmi zic, — „de rândul ăsta, e sincer, crede ce spune“.

— Nu, dragul meu, — îi răspund, — te înșeli. Aparținem cu toții aceleiași lumi, — dar, evident, dorim lucruri deo-

sebite, pentru că avem idei deosebite și despre artă, și despre admirație. Pune, te rog, caietul pe masă și ascultă-mă, dacă ai câteva minute de pierdut.

El pune caietul pe masă și încrucișându-și brațele:

— Ascult.

— Îți repet că dumneata ești un scriitor de mare talent, dar nu știi să ți-l întrebuințezi, fiindcă în sufletul dumitale se sbat năzuințe și dorințe contradictorii. Dumneata însuși nu știi deslușit ce vrei. Ziseși adineauri: „artă-instrument de prefacere... admirație impusă ca o biruință“... și apoi, că dumneavoastră sânteți mai grăbiți decât noi. Să începem cu sfârșitul. Grăbiți, pentru ce? Grăbiți de a ajunge la ce?

Fără nici o codire, tânărul îmi răspunde:

— La notorietatea și chiar la situația socială și materială la care dă drept talentul.

— Nu găsești dumneata că este să ceri prea mult, când trăim într'o țară cu un număr de cetitori atât de redus? Scriem noi într'o limbă universală, citită de zeci de milioane de cetitori, pentru ca să sperăm repede a dobândi și a unui renume de mare scriitor, și a unei situații mulțumitoare, prin scrisul nostru? Nu, dragul meu, — numărul redus al cetitorilor noștri nu îngăduie realizarea acestor amândouă năzuințe. Trebuie să alegem, sau cel puțin să amânăm realizarea celei din urmă. Dar să ne întoarcem la formulele dumitale. Intâi: *artă-instrument de prefacere*. Bun. E o formulă minunată. Doar că trebuie precizat despre ce prefacere e vorba. Ce vrei să

prefaci prin scrisul dumitale? Sufletul cetitorului, nu e așa?

— Evident!

— Tot atât de evident e că năzuești să-l faci mai bun, nu mai rău decât e. Și atunci, te întreb: crezi dumneata că devine mai bun un suflet în care ai semănat disprețul tuturor sentimentelor specific omenești și ura semenilor? Crezi dumneata că îmbunătățești sufletul cetitorului prin versurile dumitale, care-i înfățișează lumea ca un iad fioros, fără o rază de lumină, fără o licărire de bunătate, de mângâiere sau de duiosie? Ai aici două poezii, în care este vorba de niște copii. Atât ai văzut dumneata la copii: ororile pe care le descrii acolo și pe care nu îndrăznesc să ți le amintesc? Ai alte două, în care vorbești de niște bătrâni. Atât ai văzut dumneata în fiin-

țele acelea, ajunse spre poarta de ieșire din viață: lucrurile desgustătoare, pe care le descrii cu atâta stăruință? Și dacă ochii dumitale n'au putut descoperi decât acele amănunte grețoase și respingătoare, crezi dumneata că prefaci în bine sufletul cetitorului, arătându-i-le? A! Dar dumneata ai observat că „această atitudine place cetitorilor mai mult decât dulcergia și seninătatea, — și că astfel un scriitor ajunge mai repede să se facă cunoscut“; iar dumneavoastră, care nu uitați că trăiți în vremea aeroplanului și a telegrafiei fără fir, sânteți grăbiți...

— Aveți o memorie! — mă întrerupe el, ironic.

Dar eu tot nu mă supăr și urmez:

— Vreți o notorietate accelerată și răsunătoare... E un adevărat păcat, ca un om cu talentul dumitale să dorească o

astfel de notorietate, pe cât de ușor câștigată și de răsunătoare, pe atât de trecătoare. Crede-mă ce-ți spun: foarte trecătoare, ca fumul de trecătoare... Or fi oameni încă foarte răi. Maimuța din care se trage e încă vie în ei. Totuși, în veacurile scurse, de când au început să umble în două picioare și să poată privi mai ades în spre cer, au învățat că le e mai prielnică, mai folositoare, răspândirea unei religii de iubire și de compătimire reciprocă, decât a unei religii de ură și de dușmănie. Suferințele pătimate pe urma răutății îi îndeamnă să acorde o prețuire și o admirație trainică operelor de artă după cetirea cărora se simte mai buni, cu sufletul primenit și înălțat, nu acelora cari-i târăsc îndărăt spre bezna animalității. Iar formula dumitale: „admirație smulsă și impusă ca o biruință“,

e goală de orice sens, — și de o absurditate înțeleasă de bunul-simț al popoului, care știe că „dragoste cu sila nu se poate“; iar admirația sinceră e o manifestare de iubire. Crede-mă, tinere. Talentul dumitale ți-ar putea câștiga, fără silnicie, o admirație trainică, dar numai cu două condiții.

Deși, de mai multe ori până acum, i-am lăudat talentul, tânărul își păstrează atitudinea dușmănoasă și întreabă răspicat:

— Anume?

— Anume, să fii sincer. Să nu cauți să semeni în sufletul altora sentimente pe care nu le împărtășești, — și mai ales nu ura și dușmănia, care ruginesc și mănâncă sufletele; — și să renunți la gândul grabnicei dobândiri a unei însemnate situații materiale și sociale. Dumneata

alergi în același timp în căutarea a două izvoare de fericire, situate în locuri aproape diametral opuse. Nu se poate. Trebuie neapărat, pentru găsirea unuia, să jertfești căutarea celuilalt. Vrei să ajungi scriitor mare, vrei să câștigi o admirație sinceră și trainică? Părăsește cu desăvârșire gândul situației materiale și sociale însemnate. Dimpotrivă, obișnuete-te cu gândul că te așteaptă situația modestă a înaintașilor dumitale, Eminescu, Vlăhuță, Coșbuc și atâția alții. Dacă totuși s'ar întâmpla să dobândești și o situație materială, care să te pună la adăpostul unor privațiuni prea dure, — fii pregătit să înduri cu liniște exploziile de invidie și de ură ale acelor care, cu același concediu, vor scrie blesteme la adresa societății, care a lăsat pe Eminescu să moară în mizerie și in-

sulte dumitale, fiindcă nu cerșești cu telerul la colțul străzilor. Dacă nu vei muri prea de vreme și dacă vei avea norocul pe care l-am avut eu, marele meu noroc, ți s'ar putea întâmpla ca țara întreagă să te sărbătorească, — ca de pretutindeni să-ți sosească omagii atât de dulci și de neprețuite, încât îți vei putea aștepta sfârșitul cu liniște și cu seninătate, dându-ți seama că, în măsura infinit de mică, pe care a îngăduit-o slabele dumitale puteri, ai contribuit totuși la îmbunătățirea lumii, pe care o părăsești, — și că...

Dar tânărul Stix Pandeliu nu-mi dă voie să sfârșesc. Cu zâmbetul prefăcut în rânjet, mă întrerupe:

— Ce ușor vă vine, dumneavoastră, celui ajuns, să propovăduiți altora răbdarea!

A reușit în sfârșit să mă supere. Im-

prumutându-i zâmbetul ironic și tonul arțăgos, zic:

— Am înțeles. Dumneata îți socotești talentul ca o armă de parvenire și vrei să-l întrebuițezi astfel.

În cazul acesta, ai apucat-o pe un drum lateralnic, pe un drum de ocol. E altul mult mai drept și mai scurt. Unul care-ți asigură izbânda, fără săvârșirea păcatului de a otrăvi sufletul cetitorului, mai ales a celui tânăr, îndemnându-l la ură și la desprețuirea unor credințe utile și lui și societății. Scrisul dumitale violent, brutal și veninos, ahtiarea dumitale după o grabnică notorietate și situație dovedesc că n'ai suflet de poet și de pamfletar. Ai în vocabularul dumitale cuvinte pe care nimeni nu a îndrăznit până acum să le tipărească. Toți, ar trebui să ți-l îmbogățești încă.

Du-te câtăvâ vreme ici, pe cheiul Dâmboviței, sau în cârciumele de periferie, unde se adună chivuțele și salahorii. Ascultă-i cum se ocărăsc. Vei descoperi în înjurăturile lor imagini și expresii foarte plastice și pitorești. Transpune-le în stil literar, sau, și mai bine, întrebuințează-le așa cum le vei fi auzit. Pe urmă, tabără asupra oamenilor zilei, mai ales asupra oamenilor politici. Caută să descoperi, în viața lor și a familiei lor slăbiciuni, murdării. Dă-le în vileag, întrebuințând cuvintele cele mai crude și mai vulgare. Scuipă-i, pângărește-i cu toată cruzimea și curagiul, ce din versurile dumitale, am văzut că nu-ți lipsesc. Cu cât îi vei lovi mai tare, cu atât succesul îți va fi mai accelerat și mai complet. Ți-l va asigura, pe de o parte, lașitatea lor, pe de altă parte, setea de scan-

dal a cetitorilor. In scurtă vreme, te vei înspăimânta singur de atotputernicia ce vei fi dobândit, văzând cum cei loviți se vor gudură în jurul dumitale — cum, din toate părțile, îți vor plouă divulgări de taine și omagii, — și cum ușa cabinetului miniștrilor, zăvorită sutelor de necăjiți, aduși de păsurile amare dela extremitatea țării, ți se va deschide larg numai la pronunțarea numelui dumitale.

Groaza ce vei fi inspirat tutulora și teama de a nu ajunge în vârful condeiiului dumitale îți vor asigura nu numai o desăvârșită impunitate, ci și o accelerată înavuțire. In bugetul tuturilor ministerelor, tuturilor băncilor, tuturilor instituțiilor se găsească fonduri pentru domolirea unui pamfletar talentat și primejdios, care și-a încrunțat sprinceană.

Tristul adevăr că frica a populat cerul

de zei și că mulțimea acordă mai multă considerație celor ce o pot vătăma, decât celor care-i pot face bine, va aduna în jurul dumitale o ceată de adulatori, care-ți vor trâmbița genialitatea, împărtășindu-se din firimiturile slavei și prosperității dumitale.

Acesta e drumul cel mai scurt, pentru dobândirea unei admirații impusă ca o biruință lașilor, — și a unei situații însemnate, pe care nu ți-ar putea-o pizmui decât nerozii.

M'am sculat, am întins caietul tânărului poet, care mă privea cu un râs drăcesc, — l-am condus până la ușă.

După ce am încuiat-o, m'am scuturat și mi-am făcut cruce, pentru a gonii diavolul ce simțeam că dintr'însul pătrunsesese în mine, — și m'am întors la masa mea, rușinat de înfurierea mea, cu atât

mai rușinat cu cât pe masă am dat cu
ochii de versurile lui Eminescu, ce-mi pu-
sesem în gând să i le propui ca motto:

*Când prin această viață să trecem ne
e scris,
Ca visul unei umbre, sau umbra unui
vis...*

CUPRINSUL

Ghiorghiță al Anghelinii	5
Scrisoarea I-a lui Mihail Sadoveanu	31
Scrisoarea II-a lui Mihail Sadoveanu	41
Scrisoarea III-a lui Mihail Sadoveanu	51
Scrisoare către D. D. Pătrășcanu	59
Dihanie	83
Moarte grabnică	91
Minunea	105
Maxima virtus	121
Furtună trecătoare	143